170.
P-50

شاگردلك آدابی

علم تحصیل ایتکان زمانده شاگردلر ایچون کرك اولغان
نرسەلر (ادبلر) بیان ایدلمشدر.

— اثر —

(رضاءالدین بن فخرالدین)

— اوفا —

Академия Наук СССР
Научная библиотека
Казахстанский

(علم اخلاقدن)

(بشنچی جزء)

دورتنچی طبع

یرمالایڤوی مطبعەسی

قزان.

КАЗАНЬ
Типо-литографія И. В. Ермолаевой
бывшая Ключникова
1906

بسم الله الرحمن الرحيم

علم

علم، دنیا و آخرتده اوزینه فائده‌سی ویا که ضرری اوله‌چق نرسه‌لرنی بیلمك، دیمکدر. علم، انسانلرغه خاص اولغان بر صفتدر. علمدن باشقه صفتلر مثلا باتورلق (بهادرلق) جوماردلق، شفقت اینوچیلك کبیلر بعض وقتده باشقه حیوانلرده هم تابلور.

علم ایستمك، بنده‌لر اوستونده اولوغ بورچدر. الله تعالی حضرتلری «بیلمگان شیلرگزنی، بیلگان کیمسه‌لردن اوگرنیگز!» دیه بیورمشدر. هم «بیلگان کیمسه‌لر ایله بیلمگان کیمسه‌لر، بودرجه‌ده اوله آلورلرمی؟ اولمازلر!» دیمشدر. اوشنداق رسول اکرم افندمز (محمد صلی الله علیه وسلم) دن اوشبو حدیث شریفلر روایت ایدلمشدر: ١) هر مسلمان ایچون علم ایستمك فرضدر. ٢) علم تحصیل ایدوچیلردن رضا اولوب، فرشته‌لر، قناتلرینی اینداروب طوررلر. ٣) علم یولینه کرگان کیمسه‌نی الله تعالی جنت یولینه کرگزر. ٤) الله تعالی حضرتی، فرشته‌لر، یر کوك اهلی، حتی که اویالرنده اولغان قرمسقه‌لر، صوده اولغان بالقلر، علم اوگرتوچیگه رحمت هم دعا قیلورلر. ٥) علم ایسترگه دیه اوندن چقغان کیمسه، قایتوب کرگانچه الله تعالی یولنده حساب ایدلنور. ٦) قیامت کوننده پیغمبرلر، آندن صوڭ عالملر، آندن صوڭ شهیدلر شفاعت قیلور. ٧) آز علم کوب عبادتدن خیرلودر. ٨) علم ایستگان وقتنده وفات اولغان کیمسه، پیغمبرلردن گنه توبان اولغانی حالده الله تعالی حضرتینه یولقور. ٩) عالملر، پیغمبرلرنڭ وارثلریدر.

بونلردن باشقه حدیثلر هم کوبدر. ایمدی یول باشچیمز اولغان

حرمتلو

حرمتلو پیغمبرمز حضرتلری، اوشبو روشده مدح ایتکان نرسه‌نی ایستمکمز هم بورچ هم الوغ بخت وسعادتمزگه‌ده سبب اولور.

حضرت علی (رضی الله عنه) «الله تعالی دشمانلرغه مالنی وبزگه علمنی بولوب ویردی ؛ لکن بز تابوشلی چقدق ؛ آنكٔ ایچون مال بتدکی حالده علم آرتمقده‌در» دیمشدر.

عبدالله بن مسعود (رضی الله عنه) حضرتلری، علم ایستاوچیلرنی کوررابسه «مرحبا! حکمت چیشمه‌لری! قارانغولق شمعلری! ایسکی کیوملی یاڭا کوڭللیلر! هر قبیله‌نكٔ چاچکه‌لری !!...» دیور ایمش.

حضرت علی (رضی الله عنه) «علم‌نكٔ مرتبه‌سی الوغ ایدکی اوشبوندن معلومدر: هر کمده کوبمی آزمی علم دعواسی اوله‌در، علمی بار دیگاندن شادلنه‌در، نادان دیگاننی ایشدرگه رضا اولمایدر» دیمشدر.

امام شعبی حضرتلری: «همداندن بر فقیر کشی اولدیغم حالده حجاج حضورینه کردم، علمم سببندن، بای هم سید اولدیغم حالده حضورندن چقدم» دیمشدر. چونکه علمده کامل ایدکینی بیلگان صوڭ حجاج کوب وظیفه‌لر تعیین ایتمشدر.

٣ عالملی کیمسه وفات اولدیغی حالده اسمی همیشه قاله‌در. عالملر، قبرده‌یاتسه‌لرده ترکلردر؛ اما نادانلر، یراوستنده یورسه‌لرده اولکلردر.
علملك تقوالقغه سبب تقوالق، دنیا وآخرتده بختلو اولمقغه سببدر.
علملك، انسان ایچون مبارك بر زیننتدر، وهر بر فضیلتنكٔ گوزلیدر.
علم، هر آورلقدن قوتولورغه سبب‌چیدر. علملك بتمای طورغان خزینه‌در.
علم، دنیاصوقرلغندن، آخرت عذابندن خلاص قیلوچی نوردر. علم آولاقده ایبداش، غربتده سردش، دوستلر حضورنده زینت، دشمنلرغه قارشو اوتکن قورالدر. علم تحصیل ایتکان کیمسه‌نكٔ مقصودلری، اوزینه قارشو کلوب کوتمکده اولور. علم، الوغ منصبدرکه، اوشبو منصب میسر اولغان صوڭ، انساننكٔ باشقه منصبغه احتیاجی اولماز، بلکه باشقه منصبنی منصبغه صاناماز، علملك بر لذتدرکه آنكٔ کبی لذت دنیاده یوقدر، بلکه آخرتده‌هم اولماز،

علمی اولغان کشیگه الوغ وکچوك ایشکلر جمله‌سی آچیق اولور. علم ایله شریعت حکملری بیلنور، الله تعالی گه اطاعت هم عبادت قیلنور. علم ایله حلال هم حرام بیلنور، انسانلرنك قیمتلری آرتور.

اوشبونك ایچون علمنی اخلاص و محبت ایله ایستمك تیوشلی اولور. لکن علمنی تحصیل ایدوچیلر ایچون بر قدر وظیفه‌لر واردرکه، رعایه‌سی لازمدر. یولنچه یورلمادکنده مقصودغه یتشمك مشکل اولدیغی کبی، وظیفه‌لرنی رعایه ایدلنماز ایسه علم تحصیل ایتمك مشکل اولور، یاکه تحصیل ایدلمای قالور. مذکور وظیفه‌لر حقنده، بز اوشبو رساله‌ده هم بحث ایده‌چکمز.

برنچی وظیفه
(درس واوقو ترتیبی)

علم اوقومقده اوزینك ترتیبی ایله اوقومق تیوشلیدر، یعنی کرکلردن مقدم بیك کرکلرنی، وکرکمازلردن الك کرکلرنی اوگرنورگه کرك اوله‌در. بیك کرکلر ایسه فرضلر، آندن صوك واجبلر، وآندن صوك سنتلردر.

فرضلردن، اوزینك باشینه الك کلگانلرنی یاکه الك کیله‌چکلرنی (بوایسه فرض عین اولور) بیلوب حاضرلنوب طورمق تیوشلی اولور. مثلا بالغ اولدیسه بنده‌گه ایمان واعتقاد وآندن صوك نماز وطهارت هم غسل عمللرینی بیلمك فرضدر. اگرده شهر رمضان یتسه روزه علمنی اوشنداق بای اولسه زکات هم حج عمللرینی بیلمك فرض اولور.

سودا ایله شغللنورگه کرشسه اول وقتده سودانك شریعت قاشنده اولغان حکملرینی بیلمك کرکدر. اوشنداق باشقه برار کسب ایله شغللنسه، شول نرسه‌نك هم شریعتچه اولغان عمللرینی استمك تیوشلی اولور.

امام محمد بن حسن (رحمه الله تعالی) حضرتلری «زهدلك طوغروسنده کتاب تصنیف ایتسه‌ڭچی!» دیدکلرینه قارشو «سودا حقنده شریعت حکملرینی بیان ایدب کتاب تصنیف ایتدم» دیه جواب ویرمشدر.

وبوجوابیله، زهدلك، تقوالق معامله‌لرده شریعت بیورغانچه اولمقدن باشقه نرسه دگل، ایدکنی بیلدرمشدر.

اوشنداق بالغ اولغان کیمسه‌لرنك جمله‌سینه اخلاق علمینی بیلمك لازمدر، مثلا توکل، توبه، صبر، رضا، خوف، رجـا، تواضع، عفت هم بونلرنك ضدلرینی بیلمك تیوشلیدر. چونکه بونرسه‌لر ایله (فرض عین اولدیغی سببلی) عمل ایتمك بنده اوستنده بورچدر. اگرده علملری بیلنماز ایسه اول وقتده بونلر ایله عمل قیلمق ممکن اولماز.

فرض کفایه‌لرنی اوگرنمك هم فرض کفایه‌در. بعض وقتلرده، بعض کیمسه‌لرگه‌گنه کرکلی اولغان شیلر، مثلا جنازه نمازلری کبی فرض کفایه‌در. لکن شهرده یاکه قریه‌ده بوکبی فرض کفایه‌لرنی بیلوچی ویاکه قیلوچی اولمازایسه، اول چاغنده فرض عین‌گه آیلانوب، شول اورنده اولوب، واقعه‌نی بیلگان کیمسه‌لر، جمله‌سی گناهلی اولورلر. اوشبو سببدن فرض عین‌لرنی اوگرنگان صوڭنده کیچکمای، فرض کفایه‌لرنی بیلمك هم تیوشلی اولور.

اوزینك سلامتلکینی صاقلامق (حفظ صحت) روشلرینی وعلملرینی اوگرنمك مستحبدر، لکن بعض عالملر، بونی هم فرض کفایه دیمشلر. رسول اکرم افندمز (صلی الله علیه وسلم) نـڭ دوا استعمـال ایتدکی معلومدر (*).

الحاصل علم بیك کوب. اما عمر بیك قسقه وآزاولغانلغی ایچون بیك کرکلر صوڭنك کرکلرنی تحصیل ایتمك، هم‌ده ممکن قدر سلفلر یولنچه‌غنه یوررگه تیوشلی اوله‌در. مثلا فرض عین اولغان اعتقادات علمی سلف اصولنچه اوقولغانده صبی بالالر، عمرلرنده مکتب ومدرسه کورمگان عواملر وخاتون قزلر آڭلارلق درجه‌ده یڭلدر.

اوشنداق اصحاب کرام وسلفلر عادتینه قاراغانك اعتقادلرنك دلیللری ایله بیلمك مشکل دگلدر. چونکه بونلر قاشنده اعتقادلرنك دلیلی قرآن

(*) صحیح البخاری کتاب الطب

ایله حدیث اولوب، شونلردن اوتمازلر ایدی. حالبوکه قرآن وسنتله اولغان اعتقادات دلیللری بیك آچیق، آزغنه اولسه ده صرف ونحو بیلگان شاکردلر (*) آنگلارلق درجه ده یگلدر.

اعتقاداتنی بیلگان، صونگ رسول اکرم وصحابه لردن میراث اولوب قالغان، باشقه علملر تحصیل ایدلنور. خصوصا رسول الله (صلی الله علیه وسلم) نك سیرنی (طوغانندن باشلاب اولگان کونینه قدر اولغان احوالینی، نسل ونسبلرینی، خلیفه لرینی واسلام حقنده اولغان خدمتلرینی) اوقومق تیوشلیدر. بوعلم ایسه بردن اسلام محبتینی اورناشدرغان ایچون وایکنچی دن شاکردلرنك ذهنلرینی آچوب نورلاندردیغی ایچون، محض فائده در. سیرعلمی بیلگان کیمسه کونگلنده، اوزی هیچ سیزمازدن رسول اکرم پیغمبرمزنك، الله تعالی نك حق رسولی ایدکی تمام هم محکم اورناشور. بوندن صونگ، اوزینك باشقه. دین کرکلرینی وآندن صونگ دنیا کرکلرینی (مثلا حساب، جغرافیا کبی) جمله سینی، وقت وزمانی ایله اوقور، اوگرنور.

ایکنچی وظیفه

نیت

علم تحصیل ایتمکده اولغانگشی نیتنی درستلمك ویاکه درستلرگه طرشمق تیوشلیدر. نیت، کونگل ایچنده اولغان فکر (اوی) دیمکدر. علم یولنده یورگان، درس خانه لرگه کرگان شاگرد ایچون اوشبو نیتنی درستلمك، الوغ بختدن اولور. رسول اکرم افندمز (صلی الله علیه وسلم) «عمللرنك ثوابلری، نیت برابرینه یعنی نیتکه کوره اولور» دیمشدر. ودخی «کوب عمل اولور، دنیا عملی صورتنده کورنسه ده. ایزگو نیت سببندن آخرت عملندن حساب ایدلنور، وکوب عمل اولور، آخرت عملی صورتنده کورنسه ده بوزق نیت سببندن دنیا عملندن حساب ایدلنور» بیورمشدر.

(*) درست ترجمه لری ایله مکتب شاکردلری وابتدایی صنفلر هم بیلورلردر.

نیتلری درست کمسنه‌لرنك عمل دفترلری، کوب عبادت والوغ عمللر ایله طولی اولور.

اوشبو سبب ایچون، اوقومقم وعلم تحصیل ایتمکم ایله طشم وایچم نورلانسون ایدی، بر قدر اولسه‌ده نادانلغم کیموسه ایدی. اوشنداق باشقه‌لرغه خصوصا قوم وقبیله‌مه واسلام قارنداشلرمه اوگرتسه‌م ایدی، رسول اکرم (صلی الله علیه وسلم) نك مبارك یولینه وشریعتینه خدمت ایتسه‌م ایدی، الله تعالی حضرتی ویرگان عقل وسلامتلك نعمتلرینه علمم سببلی شکر ایده بیلسه‌م ایدی، الله تعالی حضرتی رضا اولوردای اعتقاد وعمللر اوزرنده دنیادن اوتوب، افندمز رسول اکرم (صلی الله علیه وسلم) نك شفاعتینه لائق اولسه‌م ایدی، دیه نیت ایتمك (چن کوڭلدن فکرلمك) هر بر شاگرد ایچون تیوشلی اولور. بونك حاصلی ایسه، الله تعالی حضرتینك رضالقینی تابسه‌م ایدی دیمککه قایتور.

چونکه الله تعالی نك رضالقی نیت ایدلمگان علم، فائده‌سز علمدر. فائده‌سز علم ایسه ضائع بر نرسه‌در. رسول اکرم افندمز (صلی الله علیه وسلم) فائده‌سز علمدن کوب مرتبه صغنمشدر.

علمم سببلی الوغ وحرمتلی کشی اولوب ده، خلق آره‌سنده قدرم بلند اولسون، سوزم‌ده یورسون، وشول سببلی دین یولنده خدمت ایتسه‌م ایدی. دیه نیت ایتمك هم درست، دیمشلر.

علم تحصیل ایتمکدن اصل مقصود ایسه، بیلوب عمل ایتمکدر. عمل قیلورغه سبب اولمغان علم ایله، فائده آلورغه ممکن اولمغان خزینه ایکیسی بر درجه‌ده‌در. حتی که عملسز علم، الله تعالی حضورنده بنده‌نك اوز ضررینه دلیل اولور دیمشلر.

لکن نیتنی درستلای آلمایمن دیه، علم یولندن چقمق وتحصیلدن توقتامق‌ده درست دگلدر بلکه اوقومق، کرك نیت درست اولسون، کرك درست اولماسون، مطلقا تیوشلیدر. اگر ده حاضرده نیتنی درستلای

آلمادم ایسه‌ده،بلکه کیله‌چکده الله‌تعالی حضرتینڭ مرحمتی اولور، درستلرم» دیگان فکر، کوڭلینه توشه‌باشلار ایسه، عین نیت درستلمك اولور.

خبرلرده «بر کیمسه گرچه بوزق نیت ایله علم تحصیل ایتکان اولسه‌ده، بر حاصل اولغان صوڭ، بو کیمسه‌نك نیتینی، علم اوزی درستلر» دیگان سوز کلمشدر. الوغ عالملرنڭ بریسی اولغان مجاهد حضرتلری «علم ایستگان وقتمزده، آیتورلك یخشی نیتمز یوق ایدی، الله‌تعالی حضرتلری صوڭندن نیت درستلمکنی میسر ایتدی» دیمشدر. اوشنداق سفیان ثوری حضرتلری «علمنی الله‌تعالی دن باشقه ایچون تحصیل ایتکان ایدك، لکن علم بزنی بونیتمزده قویمادی، بلکه‌بن الله‌تعالی دن بشقه ایچون اولورغه رضا اولمایمن، دیه‌بزنی اوزینه ایارتدی (نیت درستلندی دیمکنی اراده قیله‌در) ...» دیمشدر.

٥ بوکبی اشلر، اوّلگی زمان کشیلرینه، یاکه بیك آز کیمسه‌لرگه گنه اولسه‌اولور، دیه‌اوز اوزینی کیمتورگه‌دلیل یوقدر. بلکه اوّلگی زمانده اولغان کبی حاضرگی زمانده هم اولور. الك حالمزده نیتمز بوزق ایدی‌ده صوڭره درستلندی دیوچیلر آز اولسه‌ده سویلمگانلری یاکه سویلسه‌لرده، سوزلری بزگه یتشمای قالغانلری بلکه صانسز کوبدر.

کرك اوّل زمانده اولسون، کرك صوڭ زمانده اولسون، الله‌تعالی حضرتینڭ رحمتندن امیدسز طورمق الوغ گناهدر. چونکه آنڭ رحمت ایشکلاری آچق، ومرحمت قویاشلری هراورنغه وهر کم اوستینه توشمکده‌در.

بوسوزلردن مقصود ایسه، تحصیل وقتنده نیت درستلمك ایچون اجتهاد ایتمك، ناگاه درستلنمز ایسه‌قاچان اولسه‌ده بر درستلنونی امید ایدوب همیشه غیرت ومحبت ایله اوقومق، اوگرنمك تیوش ایدکنی بیلدرمکدر.

بوزق نیت ایله‌نادانلقنی قارشوقویار ایساك، نادانلقنڭ ضرری کوب مرتبه‌لر ایله آرتق وکوچلی ایدکی ظاهر اولور. عقللی کیمسه‌لر: ایکی ضرر اوچرار ایسه، ییگلرگینی اختیار ایدرگه تیوشلی اولور، دیمشلر.

اوچونچی

اوچونچی وظیفه

(استاذ اختیار ایتمك)

شاگردلر ایچون استاذ اختیار ایتکان وقتده، تقوی (دیندار) یاشلیرك، کورکام خلقلی، پاك نسللی، یومشق سوزلی، صبرلی، تیران علملی، مرحمتلی، طمعسز، شفقتلی استاذنی تابارغه طرشرغه تیوشلی. اگرده بوکبی کیمسه تابولماز ایسه، تابولغان مقداری هم یاراب طورر. کشینك اوزندن مقدم استاذینی صوررلر واستاذینه قاراب هم معامله قیلورلر.

ابوحنیفه (رحمه الله تعالی) حضرتلری کوب فکر (اوی) صوکنده، استاذلق ایچون حماد حضرتلرینی اختیار ایتمشدر. «حمادنك علمی کوب ایدی، اوزی حلیم، وقارلی هم صبرلی کشی ایدی، شونك ایچون استاذ ایدوب حضورنده دایمچیلق قیلدمده، علمدن هم الوشمنی آلدم» دیمشدر.

یوقاروده دیدکمز روشچه کامل استاذغه طوغری کلمك میسر اولور ایسه، آنی حرمتلی طوتمق وهر اشنده آکا کیکاش قیلوب وآنك اختیارینه قاراب معامله قیلمق تیوشلی اولور. خصوصا درس وکتابلرنی اختیار ایتمکده، آنك فکرنچه اولمق لازمدر: آنك ایچون تجربه اهلی اولغان استاذلر، هرعلمنك لایقی اولغان شاگردنی وهرشاگرد ایچون موافق اولغان علمنی بلورلر. محمد بن اسمعیل البخاری حضرتلری، علم تحصیل ایدر ایچون، محمد بن الحسن (رحمه الله تعالی) حضورینه کلوب نماز مسئله‌سنی تکرار قیلورغه باشلادیغنده «سنك طبیعتك، حدیث علمینه موافق کوروله‌در» دیه حدیث عالملری حضورینه یبارمشدر. اوشبو سبب ایچون امام بخاری حضرتلری، حدیث علمنده، برنچی مرتبه‌ده کامل امام اولمشدر.

عالملر جمله‌سنی ده حرمتلو طوتمق لازم ایسه‌ده، استاذنك حقی دخی باشقه‌لردن آرتقدر. شونك ایچون استاذنی عزتلو بیلمك وحرمتینی

كامل صاقلامق تیوشلیدر . حضرت علی (رضی الله عنه) « بن، علم اوگرتكان كشینك قولیدرمن، ایسترسه بنی صاتسون، ایسترسه خدمت ایندرسون ، ایسترسه آزاد ایتسون ! » دیمشدر .

آتا ایله آنا . مشقت یورتی اولغان بودنیاغه کیلورگه سببچی اولدقلری حالده، استاذ، سعادت یورتی اولغان اوجماحغه واررغه سبب اولمقده‌در . اوشبو حکمت ایچون استاذحقی آتا ایله آنا حقندن آرتق هم مقدّم دیمشلردر .

استاذ ایچون یاشرون واشکاره‌ده دعا ایتمك تیوشلیدر . ابوحنیفه (رحمه الله تعالی) حضرتلری « حماد وفات اولغاندن بوکونگه قدر ، اوقوغان نمازلرم صوڭنده حماد ایچون، آتام ایله آنام ایچون، اوزمدن اوقوغان شاگردلرم ایچون ، دعا قیلمای قالمادم » دیمشدر .

شاگرد اولغان کیمسه، استاذینك غیبتنی سویله‌ماز، کشی سویلر ایسه رضا اولماز، برچیت که کیدر، ضرورت اولمغانده آلدندن یورماز، اورنینه اوطرماز، اذنندن باشقه حضورنده سویله‌شماز، عرف وعادتلرگه خلاف روشچه ایشلکرینی تارتماز، آچووندن قورقور، گناه اولمغان اشلرده قوشقانینی یرینه کتورر، بالالرینی وجمله یاقین ودوستلرینی حرمتلر والوغلار . ابوحنیفه (رحمه الله تعالی) حضرتلری « حمادنی حرمتلدیکم سببندن آنك خانه‌سی (یورتی) طرفینه آیاقلرمنی اوزاتمادم » دیمشدر .

شاگرد اولغان کیمسه، ممکن اولغان صورتده استاذینك خدمتینی ایدر ، قاضی فخرالدین حضرتلری ، الوغ عالملرنك برسی ایدی ، کندیسنی شول زماننك سلطانی هم حرمت قیلور ایدی . « اشبو درجه‌لرنی استاذمنی حرمت ایدوب، تابدم ، استاذم ابوزید الدبوسینك آشینی پشره‌در ایدم، وباشقه خدمتلرینی هم قیله‌در ایدم » دیمشدر ، بخاراده الوغ عالملردن برسی مسجدده شاگردلرینه درس ویردکنده بعض ساعتده آیاق اوزرینه طورر ایمش . شاگردلری طرفندن بوحالگه تعجب ایدلدکنی بیلوب « استاذمنك صبی بالاسی ، اوزینك ایبداشلریله اویناب

اویناب یوردکنده گاه وقتده مسجد یانینه کیله‌لر. شول بالانی کوردکمك، استاذمنی الوغلاب آیاق اوزرینه طورام» دیه سببینی بیان ایتمشدر.

سدیدالدین الشیرازی، اسملو بر عالم ذات: «اوغلم علم اهلی اولسه ایدی دیگان کیمسه، علم وفضل اهللرینه حرمت ایتسون؛ غریب ومسافرلرگه شفقت ومرحمت کوسترسون، بوکبی کیمسه‌نك اوغلی عالم اولور. اگرده اوغلی عالم اولماز ایسه اوغلینك اوغلی عالم اولور» دیمشدر.

حضرت عبدالله بن عباس (رضی الله‌عنهما) عالم صحابه‌لردن برسی اولدیغی حالده، زید بن ثابت حضرتلرینك آتینك تزگنینی طوتوب طورور ایمش. هم‌ده «رسول اکرم، الوغلرمزغه بوروشده خدمت کوسترزگه بیورر ایدی» دیمشدر.

بیلمگان شیلرنی (دین اسلامده کرکلو اولغانلرنی)، اوگرتوچی کیمسه، ایستر الوغ، ایستر کچکنه اولسون؛ ایستر فقیر، ایستر بای، اولسون اوگرنمك تیوشلیدر، بوخصوصده عـارلنمك درست اولـماز. لکن استاذ قیلور ایچون یوقاروده دیدکمزچه صاف کوڭللی، ریاسز، دعواسز، تحمللی، تقوا کیمسه‌نی تابارغه طرشمق تیوشلیدر.

بخاراغه اوقورایچون وارمقچی اولغان برشاگرد، سمرقند شهرنك برحکیم حضورینه کروب، اوزینك مقصودی حقنده مشورت (کیڭاش) ایتمشدر. حکیم ایسه بوشاگردکه: «بخاراغه وارغان ساعت ایله درس باشلامقك موافق اولماز، چونکه تیزلکلك بر کیمسه‌نی استاذ ایتسه‌ڭ، احتمالکه اول کیمسه‌نك خلقی وفعلی سڭا اوشامازده، آنی قویارغه مجبور اولورسڭ. استاذ اولغان کیمسه‌نی ایسه تاشلامق، کوب وقتلك علمدن الوشسز قالورغه سبب اوله‌در، بلکه بر ایکی آی مقداری طوروب، فکر وعقل اهللرینه مشورت ایدوب، شونك صوڭنك استاذنی اختیار ایدوڭ بیك مناسب اولور» دیه گوزل کیڭاش ویرمشدر.

عقللی کیمسه‌لر «طبیبکنی رنجتور ایسه‌ڭ شفا تابا آلمازسڭ، استاذکنی رنجتور ایسه‌ڭ، نادان قالورسڭ» دیمشلر.

دورتنچی وظیفه

(شریك اختیار ایتمك)

شاگردلر ایچون، سبقلرنك اجتهادلی، گوزل خلقلی، بیلگانی ایله عمل ایدوچی، ادب وانصافلی، شریکلرنی اختیار ایدوب، یالقاو، کوب سویلاوچی، کشی آره‌سینی بوزوچی یمان اشلرگه اوگرتوچی، کشیدن کولوچی کبی بوزوق خلقلی شریکلردن بیك یراق اولورغه تیوشلی.

شاگردلرنك آلغه وارمقلرنك یاکه آرتده قالمقلرنك، شریکلرنك الوغ اثری وارلقی معلومدر.

یخشی واجتهادلی شریکلر وایبدشلرنی اختیار ایتمك شاگردلر ایچون سبقدش وصنفدش، اولمق طوغروسینه‌غنه خاص اولمای، بلکه هر وقتنك، لازم وکرکلی بر قاعده‌در. چونکه بر کیمسه‌نك نه کبی فعلنك ونه کبی خلقده ایدکینی بیلورگه قصد ایدلسه، الڭ مقدم، اول کیمسه‌نك اوزینی صورمای، بلکه کیم ایله ایبدش ویولداش ایدکی تفتیش ایدلنه‌در. اگرده یولداشی یخشی اولور ایسه بو کیمسه‌نك هم یخشیلغی ایله؛ یمان اولور ایسه، بونڭ هم یمانلغی ایله حکم ایدلنور.

حکایت ایدلنور: بر قدر خلقلر، مسافر اولوب بر شهرگه کلدکلرنك، شهر خلقینه «شهرڭزنك یخشیلری کیملرده، اوصالری کیملر ایدکنی ایکی کونده بیلوب تمام ایتدك. آنڭ ایچون بزنڭ اوز آره‌مزده اولغان یخشیلر ایله اوصاللر اوزمزگه معلوم ایدی. بونلرنڭ هر بری سزنڭ شهرڭز خلقندن دوستلر یاصادیلر، البته بزنڭ یخشیلرمزنڭ دوستلری یخشی، واوصاللرمزنڭ دوستلری‌ده اوزلری کبی اوصاللر اولسه کرك» دیمشلر.

ایمدی، اش بویله اولدیغنده، بن اوزم یخشی اولغانم صوڭ، ایبدشم یمانلغندن نه ضرر اولور؟!... دیمك یا گلش وتیوشسز سوزدر.

یمان

يمان يولداش تيمرچى اودى مثالنده‌در. بر وقتده اوچقونى توشوب كيومكنى ياندرر.

٨

احمق شريكلرنك يمانلقلرى قدر، يغوشلى وضررلى نرسه دنياده يوقدر. عقللى كيمسه‌لر «احمقنك يولداشلغينه صبر ايتكان كشى هم احمقدر» ديمشلر. مالك بن دينار حضرتلرى يانلنده بر أت وارلغنى كورگان كيمسه‌لر، بوخصوصده اوزندن صورمشلر. بونلرغه‌جوابنده «بوأت دگل، يمان يولداش احمق ايبدشدن يخشيراق ايبدش» ديمشدر.

كوب سويلاوچى شريكلر هم عمر آشاوچيلر، وقت اسراف قيلوچيلردر. بولمه‌دن بولمه‌گه، كشيدن كشى‌گه يوروب سوز سويلاب يوروچيلر، مكتب وشاگردلر ايچون، كوك قضاسى، ير بلاسى اولور. بونداى شاگردلرنك ضررى جمله علم تحصيل ايدوچيلرگه ايرشه‌در.

كوب‌سويلاوچيلرنى، سلفلر برده سومازلر ايدى. اعمش‌حضرتلرى «بزشونداى قوملرنى كوردك‌كه، آيلر ايله كورشماى طوردقلرى حالده، اوچراشورلر ايدى (حالـكز نيچوك؛ يخشى) ايله‌سوزلرى بتار ايدى، امامال كرك اولسه، شول ساعت ايله يارم دولتلرينى بولوب ويرمكدن هيچ قورقمازلر ايدى؛ امابوكونده اولغان قوملرنى كوره‌مز، بركون طوربغنه اوچراشدقلرى حالده، حتى تاوقلرينك ايسانلكلرينه قدر صوراشه‌لر، ناگاه آره‌لرنده مال حاجت اولمق مسئله‌سى چقسه، براورلق ويررگه قولللرندن كلمايدر» ديمشدر. الله تعالى، اعمش حضرتلرينه رحمت ايتسون! اگرده بزنك بوزمانمزنى وبوخلقمزنى كورسه ايدى، نه ايتور ايدى ايكان؟.

يالقاو ايله شريك اولغان كيمسه هم اوزينك مقصودينه ايرشودن محروم قالور. ابو بكر الخوارزمى حضرتلرى «هيچ وقتده يالقاولرغه يولداش اولمه! آنك ايچون كوب يخشى كيمسه‌لر اولور، يولداشلرينك بوزوقلقى سببلى يمان اولورلر. احمق كشينك احمقلقى، عقللى وفهملى كيمسه‌گه تيز اورلور (آوشور). اودلى كومرنى كلـگه صالسه‌ك شول ساعت

ایله‌سونه‌در» معناسنده بر شعر سویلمشدر، هیچ شبهه یوقدرکه، دیدکلری غایتده طوغریدر.

اگرده الله‌تعالی، بخشی وفهملی، هم تقوا واطاعتلی شریکلر وصنفداشلر نصیب ایدرایسه، بونی الوغ بخت دیب بیلورگه تیوشلی. هم بونداى سبقداشلرنی استاذ ومعلملر روشنده حرمتلرگه وخاطرلرینی صاقلارغه تیوشلی. هربر مسلماننك حالنی رعایت ایتمك ایله شریعت بیورسه‌ده، بو کبی سبقداشلرنی جمله کشیدن آرتق کوروب، هر وقتده خیر دعا وکورکام معامله ایله اولمق لازمدر.

بشنچی وظیفه 9

(فراغت، تجرد — طنچلق)

علم ایچون تجرد ایتمك یعنی ممکن قدر دنیا مشقتلرندن بوشانمق تیوشلی اوله‌در. طوغان اوسکان یرلر، دوست خویشلر، کوب وقتده کوکلنی مشقتلندرگانلری ایچون، بونلردن کیسلوب یراق اورنلرغه کیتمك، هم کوب قایتوب کیلوب یورمازسزلك، فائده‌لیدر؛ اوشبو سبب ایچون شاگرد وقتده خاتون آلمق هم مناسب دگلدر.

بنده‌لرده ایکی کوکل اولمادیغی سببلی، بوروشده دنیاغه تعلقلنمك (باغلانمق)نك علم تحصیل ایتمك ایچون الوغ ضرری وار ایدکی معلومدر. «اوزکنی بتونلای تابشرمای طوروب، علم، سکا اوزندن بر آزنی اولسه‌ده ویرماز» دیمشلر.

کوکلنی تورلی اورنلرده یورتمك، علم طوغروسنده اولماغان شیلر ایله کوب مشغول اولمق، اونودمقلقنی پیدا ایتدکی ایچون بونداى حاللر، شاگرد ایچون فائده‌سزدر.

علم تحصیل ایتمك ایچون یراق اورنلرغه سفرایلمك وغربتچیلکلرنی اختیار ایتمك سنت عمللردن دیمشلر. امام شعبی حضرتلری «بر کیمسه مشرقدن مغربکه سفرایتسه اوشبو اوزون سفرنده شریعت مسئله‌لرندن

برگنه

برگنه مسئله‌نی بیلوب کیلسه‌ده، بو کیمسه‌نك سفری ضائع اولمش دیورگه بنم قدرتمدن کلمایدر » دیمشدر .

آلتنچی وظیفه

(اجتهاد = طرشمق)

علم تحصیل ایدوچی شاکرد بیك اجتهادلی (طرشوچان) اولمقی لازمدر . اجتهاددن باشقه دنیامالی ده تابولمایدر . ایمدی آخرت مالی ده هم دنیا مالی ده اولغان علم، اجتهاددن باشقه نیچوك تابلور؟ .... اجتهادلی کیمسه‌لر مرادلرینه ایرشورلر، بیکلی ایشکلر اجتهاد ایدوچیلرگه آچلور، دیمشلر .

ابو یوسف حضرتلری « اوغلم وفات اولدی. قبر قازتوب ، جهازلاب کوموب یورسه‌م، ابوحنیفه‌نك مجلسندن قالورمن دیه قورقوب، اوغلمنی جهازلاب کومه‌ك خدمتینی برکیمسه‌گه تابشردم ده اوزم ابوحنیفه‌نك درس مجلسینه کیتدم » دیمشدر . شاگردلر ایچون ابو یوسف حضرتلرینك اوشبو غیرت واجتهادی کوچرگچ وعبرت اولورغه یاراسه کیره‌ك .

علم تحصیل ایدر ایچون شاگرد اجتهادی ، استاذ اجتهادی، آتا ویاکه تربیه ایدوچینك اجتهادی ضروردر . اوشبو اوچ اجتهاد برگه جیولسه ، بر تورلی یمش اولمای قالماز .

١٥ اجتهادلی شاگردلر، کیچه‌لرده هم عادتدن آرتق یقولامازلار، چونکه اوزی یقولاغان کشینك بختی ده یقولار ایمش. یورغان آستنده یاتوب علم امید ایتکان کیمسه ، چاچمگان یرندن ایگن امید ایدوچی قبیلندن، عمرینی صرف بوش فکر ایله اوزدرغان اولور، کیچه‌ده عادتچه گنه یقولاغان کشینك، کوندزده کوکلی خوش وهر اشنده راحت ایله اولور . « بو علمنی نیچوك حاصل ایتدك ؟ دیه صوروچیلرغه ، الوغ حکیملردن برسی « کیچه‌لرده یاندروب بتورگان مایلرم ، اچکان صولرمدن آرتق اولدی » دیه جواب ویرمشدر .

اجتهاد، دیمك، شاگرد اوزینك عقل وفکرینه، اوشانداق تن واعضالرینه ضرر کیتورماز صورتده بخشیغنه نظام ایله طرشمق، دیمکدر بو تقدیرچه اوزینی خسته ایدر روش ایله اوقومق، اجتهاد دگل بلکه اوزینی خراب ایتمك وعدالتسزلك اولور. حالبوکه بزنك اسلام شریعتی، هر وقتده عدالتده اولمق ایله بیورمشدر.

رسول اکرم افندمز (صلی الله علیه وسلم) حضرتلری «بو اسلام دینی، محکم اولغان بر دیندر. آنده عدالت اوزرنده حرکت ایله‌گز! اوزگزگه دشمن کوستورر درجه‌گه ایرشدروب نفسگزگه عذاب قیلمه‌گز آنك ایچون آرغان (عاجز قالغان) حالنده یوررگه استه‌گان کشی مقصودینه‌ده یته آلماز، آتلانغان آتینی‌ده سلامت قالدرماز» دیمشدر. وایکنچی بر حدیث شریفده «نفسك آتلانغان آتنگدر، آنگا هر وقتده شفقتلی اول!» دیمشدر، رسول اکرم افندمز (صلی الله علیه وسلم) نك اوشبو سوزلری هر وقتده قاعده واولچاو اولورغه تیوشلیدر. بلکه اجتهاد دیمك یوقاروده دیدکمزچه نظام ایله تحصیل ایتمك، تکرار، فهم، سؤال، استفاده، شکر ایتمك دیمك اولور.

کوکلده یخشی اورناشوب قالسون ایچون درسلرنی قات. قات (تکرار) اوقومق هم تیوشلی اوله‌در، مقدم زمان عالملری، درسلرنی تکرار ایتدرمك حقنده بیك اعتبارلی اولورلر ایدی. حتی که بوکونگی سبقنی تکرار ایتدرمك ایله قالمای: اوتکان کون سبقلرینی هم بر قاعده بوینچه تکرار قیلدررلر ایدی. زرنوجی حضرتلری «اوتکان سبقنی بیش مرتبه، آندن اوّلگیسنی دورت مرتبه، آندن اوّلگیسنی اوچ مرتبه، آندن اوّلگیسنی ایکی مرتبه، آندن اوّلگیسنی بر مرتبه تکرار ایتمکنی عادت قیلورغه تیوش» دیمشدر.

// سبقلر، نه‌قدر تکرار ایدلسه‌ده فهم اولنماز ایسه فائده‌سز قالور شول سببدن، درسلرنی فهملرگه طرشمق تیوشلی در. آز درس، فهم ایله کوب اولور، بوکونگی درس یخشی فهم ایدلنور ایسه ایرته‌گی درسلردن

کوب

کوب نرسه‌لر، اوز اوزلگندن بیلنور. اولگی عالملر «ایکی حرفنی حفظ ایتمك (یادغه آلمق) ایکی یوك کتابنی ایشتمکدن یخشیراق، اما ایکی حرفنی فهم ایتمك، ایکی یوك کتابنی حفظ ایتمکدن فائده‌لیراق» دیورلر ایمش. اوشبونك ایچون اوزینه ویرلگان سبقنی تکرار ایتمك وفهملب قویمق برنچی درجه‌ده لازم اش اولور.

بیلمگان ویا که شبهه‌سی قالغان اورنلری اولسه، استاذ ومعلملردن، خواجه وخلفه‌لردن، یاکه اوزینك شریك وصنفدشلرندن وباشقه بیلوچیلردن صوروب (سؤال ایدوب) آنگلامق تیوشلی اولور. بویله ایتمك علمنك اورناشوب، محکم اولوب قالوینه سبب ایدکی تجربه ایله معلوم اولمشدر. اوشنداق اوزی بیلگانلرنی ایگنچی بر بیلمگانلرگه اوگرتمك، آره‌ده هیچ بر بیلمگانلری اولمادیغی حالده دخی برگه برگه جیولشوب تکرار ایتمك، سویله‌شمك (مذاکره ایتمك) بیك فائده‌لی اشدر.

صورغانلردن یاشرمك، صورمقدن عارلنمك، شاکردلر ایچون الوغ عیبدر. «بو علمنی نیچوك تابدك؟» دیسه صوروچیلرغه، ابو یوسف حضرتلری «قزغانمادم اوگرتدم، عارلنمادم صوردم» دیمشدر. اوشنداق بو روشده صوروچیلرغه، ابن عباس (رضی الله عنه) حضرتلری «کوب صوروچی تیل، کوب فهم ایدوچی کوکل ایله تابدم» دیه جواب ویرمشدر. امام خلیل حضرتلری هم «علملك بیکلی اولغان خزینه، آنك آچقیچی ایسه صورمقدر» دیمشدر.

لکن مذاکره دیمك، باقه‌لر مثالنده شاولاشمق، ایشاکلر روشنده آقرشمق، ایسرکلر قبیلندن جراحتلی سوزلر سویلشمك، قوللرنی بوتامقدن عبارت دگلدر. عقللی کیمسه بونداى حاللرگه هیچ بر وقتده تنزل ایتماز. بلکه مذاکره دیه، غایتده ادب وتربیه اوزرنده هر کیم اوزینك کوکلنده اولغان فکرنی ایرکنلب، آچیق ایدوب، سویلمك که، بر کیمسه سویلگان وقتده هیچ کم قاتشمای قرآن شریف دکلار روشنده دکلاب طورمقغه، صوکندن آره‌دن بر کوب بلوچیسی جمله کشینك سوزلرینی جیوب آره‌دن،

درست وطوغریسنی تابمقغه، آیتولنه‌در . بونك ایسه‌نه شاولارغه‌حاجت وار، ونه قچقررغه یول بار !!.. اگرده مجلسده بونك کبی ادبسزلك اش ظاهر اولور ایسه، اول مجلسدن یراق طورمق‌لازم اولور . چونکه بوکبی مجلسنك صوکی دشمنلقدن باشقه نرسه اولماز .

۲ بیلگان نرسه‌لر ایچون ، کوتارلمای (تکبرلنمای) بلکه‌الله‌تعالی حضرتینك رحمتی سببلی نصیب اولدی، دیه بیلورگه، وطاقت یتکانچه الله‌تعالی حضرتینه شکر قیلورغه تیوشلی اولور . ابوحنیفه حضرتلری «نیندای گنه نرسه بیلدم ایسه، شادلنوب، الله‌تعالی گه حمدوثنا قیلور یدم ، شونك برکاتنده بوعلمنی تابدم» دیور ایمش .

شاگردلرنك الله‌تعالی حضرتینه کوب شکر ایدوچان اولمقلری، اوشنداق تحصیل ایتکان علملرندن اوزلری هم قوم وملتلری ایچون فائده اولسون ایدی دیه دعاغه عادت ایتمکلری، آلغان علملرینك فائده‌لو اوله‌چغینه برسونچلی علامت اولور .

علملکنك یخشی صاقلانوی ایچون، هروقتده یانینده کتابلر ودفترلر حاضر اولورغه حاجتلی اولور . شونك ایچون اجتهالی شاگردلر، نیچوك اولسه‌ده، اوز کتابلرندن اوقورغه واوقوغان کتابلرینی اوزملکلرینه بولندررغه غیرت قیلورلر . کشی کتابندن اوقومق بیك مناسب دگلدر . کتاب جیمق، اوزی اوقوغان کتابلرنی یخشی صاقلامق علمگه محبتلی اولمقغه دلیلدر . امام محمد حضرتلری، اوّل حالنده الوغ بایلردن برسی ایدی، اوچیوز جان وکیل هم خادملری گنه اولنور ایدی . اوشبو زور بایلقنی علم یولنده صرف ایدوب تمام ایتمشدر .

اوشنداق اجتهادلی شاگردلر ، هروقتده وهر کیمدن آز آز اولسه‌ده استفاده ایتمك آرزوسنده اولنورلر . تامچی تامچی کول اولور ، دیدکلرینه موافق آزلاب جیولغان علم، صوکراق، کوب اولور . ابوحنیفه حضرتلری، حماد حضور ینه فقه اوقورغه واردیغنده استاذی اولغان حضرت حماد «هرکون اوچ مسئله‌نی بیلور ایسه‌ك بارار . آندن آرتدرمه!» دیه بیورمش ایمش، استاذی

استاذی امر ایتکانچه هرکون اوچ کنه مسئله بیلوب ، اخیرنده ابوحنیفه حضرتلری، زمانه سنڭ برنچی عالملردن اولمشدر. آز اولسون ده بیلنسون دیورلر. «قزو یورگان آرر ، آقرون یورگان وارر » مشهور برسوزدر.

علم وفضل اهلی ایله تانشمق، وآنلرنڭ مجلسلرنده اولمق، الوغ غنیمتدر. سلفلردن بر معتبر ذات «کوب عالملرنی کورگان ایدم، لکن استفاده ایدرگه عقلم یتمدی» دیه قایغوروب سویلر ایمش.

ودخی بو کونده بیلنورگه تیوشلی سبقنی ایرته‌گه قالدرماسزلق تحصیلنڭ الوغ شرطلرندن برسیدر. چونکه هرکون ایچون اوزینه خاص درس وشغل اولور. بوکون شغلی ایرته‌گه قالور ایسه ، اش کوب جیولوب ذهن تارالوغه سبب اولور. اوّلگی زمانڭ شاگردلری بو کونڭ درسلرینی ایرته‌گه قالدرمقنی هیچ درست کورمازلر، بلکه ممکن اولور ایسه ایرته‌گی کون درسلرینی بوکون بیلورگه طرشورلر ایدی.

یدنچی وظیفه

(علمنی حرمتلو طوتمق)

علم تحصیل ایدوچی شاگرد، علم‌گه بیك محبت قویار، هم آنڭ بیك حرمتلو بر کمالا یدکینی آڭلار. شونڭ ایچون کوچی یتکان قدر نچه حرمتلی ایدوب طوتار. برسوزنی بیگنچی مرتبه ایشدونده اوّلگی مرتبه ایشدوی کبی رغبت واخلاص ایله دڭلامغان کشی علم اهلی دگلدر، دیمشلر.

مالك بن انس حضرتلری، درس وقتلرنده، علمنی الوغلامق نیتیله طهارت آلور، صقالینی تارار، اورننده تزلنوب اوطورر وصوڭره درس باشلار ایدی. رسول اکرم افندمز (صلى الله عليه وسلم) حرمتنی صاقلاب داوشنی آرتق کوتارمز وهیچ کمدن آرتق کوتارتماز ایدی. اوشبونڭ ایچون شاگردلرنڭ. خصوصا درس وقتلرنده، کتاب وکاغد

طوتقان زمانلرنده طهارت ایله اولمق باش، قول، کیوم صالوم صاف هم پاك اولورغه تیوشلیدر.

استاذ ومعلملرنی، کم اولسه ده اولسون، علم اهلینی اورندن کوب بیلوچیلرنی الوغلامق، قرآن شریف وشریعت کتابلرینی کاغدلرنی حرمتلمك، علمنی حرمتلمکدندر. شمس الائمة الحلوائی حضرتلری «بو علمنی، کتابنی حرمت ایدوم سببلی تابدم، هیچ وقتده طهارتسز قولیمه کاغد طوتمادم» دیمشدر. شمس الائمة السرخسی، ایچی کیتدکی بر کیچه ده، درس ایله مشغول اولوب، اون یدی مرتبه طهارت آلمشدر.

شریعت کتابلری حرمتلو اولغانی ایچون، ضرورت یوق حالده آنك اوستینه باشقه نرسه‌لر قویمق، هم آنك طرفینه آیاق صوزمق، تفسیر، حدیث کبی مبارك کتابلر اوستینه باشقه‌لرنی قویمق، الحاصل عرف وعادتده ادبسزلك کورلگان نرسه‌لرنی قیلمق الوغ عیب حساب ایدلنور.

سکزنچی وظیفه

(همت وغیرت)

قوشلر، قنات ایله اوچدقلری حالده، انسانلر همت ایله اوچارلر. همتسز کیمسه‌لر کوزینه، کچکنه نرسه‌لر اولوغ اولوب کورندکنده، همتلی کیمسه‌لرگه بیك الوغ اشلرده کچکنه کورلور. «ایرلرنك همتی تاولرنی قوبارر» دیمشلر.

علم یولی، بر مبارك یولدر. لکن بیك مشقتلی وآوردر. شو یله اولسه ده اوچی سعادت، صوکی کمالاتکه باروب توقتامقده‌در. شونك ایچون، بو یولغه کرگان شاگردلرده همت ایله شادلق، اجتهاد ایله غیرت، کوچلی ومحکم اولنورغه تیوشلیدر. علم لذتی قدر لذت، هیچ کیمده وهیچ اورنده وهیچ وقتده اولنماز. یولنده اولغان محنتلر، هر نه قدر کوچلی اولسه ده، بهادر عسکر مثالنده کوکرك ایله قارشو طورغان شاگردلرنك همتلرینه مقاومت قیله آلماز، مغلوب اولور.

امام

امام محمد حضرتلری، کیچه لرده طرشوب، مسئله بیلگان صوڭ «پادشاه بالالری، بو لذتدن محروملر! . . . . .» دیور ایدی. ابو یوسف حضرتلرینڭ بیلك راحت ولذت ایله علم تکرارا یتکانینی کورگان بر یاقینی، اوزینڭ ایبدشلرینه «علم یولنده دنیا اسینی اونوتدی! حالبوکه بن یخشی بلامن بیش کوندن بیرلو قارنی آچ! . . . .» دیمشدر. همت بویله اولور، غیرت بویله اولور . . . .

آتا آنا، طوغان اوسکان اورنلرنی قارنداش قبیله لرنی، قالدروب یراق اورنلرغه کیدوب تحصیل ایتمك، مکتب ومدرسه نظاملرینه وباشقه محنت وآورلقلرغه صبر قیلمق، نفس مرادلرندن اوزا وزینی صاقلاب طوتمق، جمله سی «همت» در.

بر شاگردده همت، اجتهاد جیولور ایسه، آنڭ تحصیل علم ایدوینه بتون دنیا طرشسه ده مانع اوله آلماز. همت ایله اجتهادنی عادت ایتکان شاگردنڭ، کیله چك بر کونده الوغ بر ذات اوله چغنده هیچ شبهه ایتمه گز! . . .

علم تحصیلینه مانع اولغان نرسه فقیرلك دگل همتسزلکدر. همتی اولغان شاگردلر ایچون بو کونگه قدر، فقیرلك مانع اولمامشدر. بوندن صوڭ هم اولماز.

دنیانڭ اڭ مشهور ذاتلری واڭ بیوك عالملری، فقیرلك عالمندن قالقوب چقمشلردر. ابوحنیفه حضرتلری، اوزینڭ شاگردی ابویوسفغه «زیرکڭ دگل ایدڭ. لکن اجتهاد وهمتڭ سببلی بو درجه گه ایرشدڭ» دیمشدر.

ای عزتلو شاگردلر! . . «اوقوغانمز یارار، نه قدر طرشساقده آرتق کشی اولورغه قدرتمز یتماز» دیمك کبی زبون فکرده اولمه گز! بلکه بلند طبیعتلی، اوتکن همتلی اولوگز! غیرت اولغان صوڭ، آرتق وزور عالم اولمقدن هیچ مانع یوقدر. الله تعالی نڭ سر وحکمتلرینه عقللر ایرشماز، مرحمتی هم شو نسبتلو الوغدر. بتون دنیاغه درس ویرمکده اولغان واسملری قیامتگه قدر قالغان عالملرنی، سزنڭ کبی

شاگردلر آراسندن دنیاغه چقارمشدر. کیله چکده انشاءالله تأریخ ایله آشنا اولورسز، وشول وقتده بوسوزنڭ درست ایدکینی آچیق بیلورسز. رسول اکرم افندمز (صلی الله علیه وسلم) حضرتلری «الله تعالی اشلرنڭ بلندلرینی یاراتادر، توبانلرینی دشمن طوتادر» دیمشدر. رسولمز بویله آیتدکنده، تحصیل وقتنده اوزمزنی کیمستوب، یالقاولغمزنی پرده‌لر ایچون تورلی سببلر کوستروب طورمقمز هیچ درست اولماز.

شیخ جمال الدین حضرتلرینی مصردن چقاردقلرنده، یاننده برتین آقچه‌سی وبر آشارلق نرسه‌سی یوق ایدکینی بیلوب، سویسده اولغان شیعه‌لر (پرسیانلر)، برقدر آقچه جیوب، پاراخودغه کروب «بوآقچه‌نی هدیه ایتدك، اگرده هدیه‌مزنی قبول کورماز ایسه‌کز بورچ ایدوب آلوکز، وحاجتلرکزگه صرف ایدکز!..» دیدکلرنده «بوآقچه‌غه سزلر بندن محتاجراقسز، اوزکزده قالسون، قارچغه هیچ وقتده چپچق آغزندن قورت آلماز، آرسلان، صونار تابودن‌عاجز قالماز» دیمشدر. بوکبی همتلی کیمسه، ایسکی زمانه عالمی اولمای، بلکه حاضرگی زمانمز ایرلرندن ایدی.

اوشنداق عجب همتلی عالملر، بوکونده اسلام مملکتلرنده هم یوق دگلدر. بلکه اوز مملکتمزده هم کوچرگچ اولورلق ذاتلردن ایکی اوچ دانه‌سینی یخشی بیلمکده‌مز. اگرده ایستسه‌ك ایدی اسملرینی ده یازار ایدك. اوشبو سببلر ایچون، شاگردلك زمانه‌سینی الوغ غنیمت بیلوب الله تعالی‌نڭ چیکسز رحمتلرندن امیدسز اولمای، برفائده‌لو کشی اولوب یتشمکنی آرزو قیلوب، کوندن کون غیرت وهمتنی آرتدرمق تیوشلی اولور.

علم تحصیل ایتمکدن مانع اولغان نرسه‌نی همتسزلك، دیمش ایدك. همتسزلك ایله یالقاولق بر سوزدر. یالقاولق ایسه تحصیل وقتنده دگل حتی‌که باشقه اشلرده‌ده، مقصوددن محروم اولمقغه سبب اولور. اوشبونڭ ایچون شاگردلر، یالقاو اولمق شویله طورسون، بلکه یالقاولق کیتور طورغان سببلردن (مثلا کوب آشامق، کوب ایچمك کبی اشلردن‌ده) صاقلانورلر.

صاقلانورلر. یالقاولق، دنیا و آخرتده خیرسز برنرسه‌در. الله تعالی اوز فضل ومرحمتی ایله بوندن حفظ ایتسون!

قرمسقه‌لرده اولغان اجتهاد، بال قورتلرنك اولغان غیرت ایله کسب، کورلوب طوردیغنك، بلکه بال قورتلری کوچلری ایله بوقدر آدم بالاسی فائده‌لنوب ترکلك ایتدکلرنده، الله تعالی طرفندن عقل نعمتی ایله مشرف اولغان آدم بالاسی، اوز جنسدشلرینه آز اولسه‌ده فائده کیتورمای طوردیغی ویا که فائده کیتورر ایچون طرشمادیغی، قایسی عقللر قاشنك درست کورلور؟!..

طوقزنچی وظیفه

(تحصیل‌نك موافق وقتلری)

آدم بالاسی ایچون علم تحصیل ایتمك وقتی بیشکدن لحدکه قدردر. یعنی هیچ کیمسه هیچ بر وقتنك علمدن مستغنی اولماز. اوشبونك ایچون کوچلی بر ضرورت اولمادیغی حالده «اوقوغانم یتار!» دیه علمدن کوڭلنی آلمق مناسب اولماز. «نچانغه قدر علم تحصیل ایده‌سن؟» دیه صوروچیلرغه عبدالله بن المبارك حضرتلری: «کیم بیلور؟ بلکه اوزم ایچون فائده‌سی اوله‌چق علمنی همیشه ایشتکانم بوقدر، شونی ایشتمك امیدیله همیشه تحصیلده اولمق لازمدر» دیه جواب ویرمشدر. حسن بن زیاد حضرتلری‌ده قرق یاشنده ایکان وقتده علم تحصیلینه کرمشدر.

شویله اولسه‌ده، تحصیل ایچون شاگردلك، یاشلك، خصوصا صبیلق چاغلری، ایك مناسب وقتلردر. یاشلکده آلنغان علم، تاشغه قازلغان نقش مثالنده بتماز، اونودلماز. بو وقتلرنی غنیمت بیلورگه تیوشلی یاشلك زمانه‌سی، عمرده برگنه کیلور، لکن بو عزتلو وقدرلو ساعتلر، اوزاق طورماز کیدر.

اما زمانلر آراسنده تحصیل ایچون موافق اولغانلری کیچه‌لر وسحر وقتلری، اوشنداق داوش وکشیلردن آولاق اولغان وقتلردر.

اونونچی وظیفه

(کتاب ـ یازا بیلمك)

یازا بیلمك الوغ برهنر اولدیغندن باشقه، شریعت علملرینی صوکلرغه قالدررغه سبب اولدیغی ایچون، ثوابلی برعملدر. یازو اوگرتدکی ایله، الله‌تعالی حضرتی قرآن شریفده هم منت ایتمشدر. بعض خبرلرده «شهیدلرنك قانلری، عالملرنك قارالری، قیامت کوننده اولچانور. لکن عالملرنك قارالرینه اولغان ثواب آرتق اولور» دینلمشدر.

اوشبونك ایچون شاگرد وقتده خصوصا صبی وقتده بوهنرنی بیلورگه تیوشلیدر. باشلاب اوقورغه کرشکاچ ده هر اوقوغان حرفنی یازارغه بیلمك. وهر یازا بیلگان حرفنی اوقی بیلمك، بیك فائده‌لیدر. کتابلر کوچروب یازغانده (اوشنداق باصدرغان وقتده) ایری قلم ایری حرف ایله، یخشی کاغدگه، چیتلرینی ایرکن قاندروب یازمق (یا که باصدرمق)، اوشنداق خط یبرگان وقتده، قسقه سوزلر ایله مقصودنی آچیق آکلاته بیلمك. یازو علمنده الوغ برادب، الوغ برکمالتدر. امام خلیل، نازوك یازوچینی کوردکده: «ای برادر! دنیاده برآز اولسه‌ده عمر سوررگه امیدك یوقمی؟!...» دیمشدر. ابو حنیفه حضرتلری، نچکه یازوچینی کوردکنده: «عمرك اوزون اولسه اوکنورسن، وفات اولسه‌ك رحمت ایشتمازسون!» دیمشدر. اوشنداق عبدالله بن المبارك حضرتلری «نیندای گنه خطنی کورسه‌م‌ده، سوزندن قیاس ایله یازوچیسینك عقلی نه مرتبه‌ده ایدکینی آکلادم» دیمشدر. رسم خطلرنی توزاتمك، عربچه سوزلرنك مهمل ومعجمه‌لرینی آیرمق، بیك لازمدر. بو زمانه‌ده گرچه ابن المبارك حضرتلری یوق ایسه‌ده، کیم بیلور؟ بلکه الله‌تعالی‌نك الوغ دنیاسندن باشقه‌لر کیلوب چقار. فرض ایتدك، یازولرنی هیچ کم کورماسون. شول وقتده هم درست یازلمقی وعرف هم عادتکه موافق اولمقی لازمدر.

کاغد قارا، قلم، قارا صاوت، پاکی، قرنداش قلمی؛ هر وقتده

شاگردنك

شاگردنڭ اوز باننك هم اوزملکی اولورغه تیوشلی . بونرسەلرنی اوزنك بولدرمارسزلق ، هنرسزلك واحمقلقدر ؛ اما کشیگه اشانمق وکشیدن صوراب یورملك ، الوغ عیب وخوارلقدر ، حتی که کیسەده قرنداش قلم ایله بر کچکنه دفتر (خاطره دفتری) بولندرمق بیك مناسبدر . چونکه بعض بر یورگان وقتلرده ، کوڭلگه ، گوزل نرسەلر توشەدر ، اگرده شول دقیقه یازوب اشارت ایتماز ایسەگز ، خاطردن چقه ؛ وایکنچی مرتبەده کوڭلگه کلمای قالادر . اوشنداق مجلسلرده وباشقه اورنلرده ایشتلگان مرغوب وفائدەلو نرسەلرنی ، تیزگنه مدتك مذکور دفترگه یازمق ممکن اولور ، صوڭره هرکون کیچ یا که فرصت اولغان وقتده مذکور دفتر آچلوب ، هراشارتلر حقنده تیوشلی تفتیشلرنی ایتمك ولازم عمللرنی قیلمق تیوشلی اولور . علملك ایسه بویله آرتور واورچر .

اوشبو سبب ایچون «قلمدن آیرلمه ! خیر ایسەقیامت کونینه قدر قلم اهلنكدر» ودخی «قولنده دفتر اولمغان کشینڭ کوڭلنده حکمت طورماز» دینلمشدر . ایشتکان علملرنی اونوده من ، دیه شکایت ایتکان بر صحابی گه ، رسول اکرم (صلی الله علیه وسلم) حضرتلری «اوڭ قولڭدن یاردم صور !..» دیمشدر . یعنی یازوب قوی دیمکنی اراده قیلەدر . «یادغه آلنغان بر وقتده اونودلور ، اما کاغذکه یازلغان یوغالماز » دیمشلر .

یازا بیلمك ، الوغ بر فضیلت اولدیغی کبی استعمال ایده بیلمك هم الوغ بر هنردر . استعمال ایده بیلمك ایسه ، دنیا ودین حاجتلری ایچون عمللنمك ، دیمکدر . اما بر کیمسەنی مسخره ایدوب یازمق ویا که خورلامق ، افترا وبهتان یوانده قلمنی یورتمك ؛ شریعت قاشنده الوغ گناه وعیبدر . بو اشلر ایسه ، شاکرد چاغنده لازم تربیەنی آلمقدن محروم قالغان کیمسەلرده کوب اولور .

بر کیمسەنڭ ، خلق حضورنده ، یوزینی قزارتمق ، دین وعادت قارامقنده ، تربیەسزلك ، یاوز ویمانلق ، حساب ایدلدگی حالده ، کاغذلرگه یازوب ده آخرت کونینه قدر کیلەچك خلقلرغه فاش ایتمکنڭ ،

نه‌درجه‌ده بوزوق اش ایدکی اوز اوزینه معلوم اولور.

کاغدگه یازمق ایله اش تمام اولور ایسه‌نه اولسه‌ده اولور ایدی، لکن کل عمللرنی اوشنداق نه‌قدر اولسه‌ده جمله یازغانلرنی، بتون محشر خلقی حضورنده اوقولچق برکون واردر. غیبتلری یازلمش، افترا ایدلمش کیمسه کیلوب شول ساعتده، الله تعالی حضورنده دعواسینی قیلور ایسه، نه صاقلارلق برآدم اولور، ونه قاچاچق براورن تابلور!.. اوشبو حکمت ایچون «قیامتده اوقورلق اولغان نرسه‌لرنی، دنیاده وقتك یازمه!...» دیمشلر. افتراء، بهتان، غیبت ومسخره ایدوب یازغان قارالر، شهیدلر قانلری ایله اوچنمای بلکه شیطانلر عملی ایله اوچانسه کرك.

اون برنچی وظیفه

(مکتب نظاملرینه اطاعت ایتمك)

مکتب ومدرسه‌لر، اوشنداق شاگردلر حقنده اولغان نظاملر، زمانه‌نك موافق کوروینه‌هم کوچلاوینه بناء، عقل اهللری طرفندن ترتیب ایدلنه‌در. نظاملر سببندن آزمشقت برابرینه کوب فائده کورلور، وهر کیمنك حقی حفظ ایدلنور، علم نیگزی‌هم محکم قیلنور. اوشبونك ایچون شاگرد اولغان کیمسه، مکتب نظاملرینه، پادشاهغه اطاعت ایدر درجه‌ده، اطاعت ایدرگه تیوشلیدر.

کوزدن، بیلگولنگان کوندن قالمای مکتبگه حاضر اولمق یازده‌هم کوسترلگان کوندن قالمای تارالمق، اوشنداق هر کونك اولغان درس واستراحت وقتلرینی بیلوب طورمق، آشامق ایچمك، کیمك صالمق، یقولامق، طورمق، زمانلرینی کوزاتوب، نظام اوزرنده حرکت ایتمك لازم اولور.

بودنیانك

بو دنیانك طورمقی نظام ایله در. پیغمبرلر هم، دین ایله برابر نظام بیان ایتمشلردر. اسلام شریعتینك هر نقطه‌سنده نظام مذكور اولمشدر. نظام اولمیه ایدی، بو دنیا بر ساعت یاشامز ایدی. نظام اولماز یاكه نظامغه رعایت ایدلماز ایسه، مكتبلر مكتب اولمای برخرابات اولور.

اوشبو سببدن، مكتب نظاملرینه اطاعت ایتمكنی گوزل خلق، ثوابلی عمل، دیوب باهمگان كدسه‌گه (بالاغه)، مكتب ایشكندن آیاق آدلاب كرمك درست اولماز.

بال قورتلری، اوزلرینك پادشاه‌لرینه (آنالرینه) جانلرینی فدا ایدر درجه‌ده اطاعت ایدوب بوگردكلری وكون اوزون اوچوب بال تاشدقلری حالده، دین وشریعت، ادب وتربیه: اوگرنور ایچون حاضر اولغان یشا كردلر، مكتب نظامینی، استاذ وباشقه ناظر ومدیرلر امرلرینی ینگل صانارلر ایسه، اوزلرینك علم اهلی اولورغه، حتی كه آدم بالاسی جمله‌سندن صانالورغه لیاقتلری یوق ایدكنی اثبات ایتمش اولورلر. حالبوكه مكتب قاعده‌لرینه باش بوكمك، استاذ ومعلملر، تدبیرلرینه بوی صونمق علمنی حرمتلمك ومعرفتكه محبت قویمقنك اثریدر.

اطاعت دیمك ایسه، كشی كوروندن قورقوب، یاكه برار تورلی جزاغه اوچرامقدن صاقلانوب، نظامچه اولمقدن عبارت اولمای، بلكه، بونلردن هیچ برسی اولمادیغی حالده، محض مكتب نظامی اولدیغی ایچون كوكل ایله محبت ایدوب وحرمت قیلوب، اجراء ایتمكدن عبارتدر. آدمیلكده بودر.

اون ایكنچی وظیفه

(نظافت وطهارت)

پاكلك، سلامت اولمقنك برنچی درجه‌ده قوتلی سببلرندندر. اسلام شریعتی هم پاكلك ایله بیورمشدر. پاكلك، درست نیت ایله اولدیغنده ثوابلی برعلمدر.

دنیاده اڭ نجس خلقلر، نظافتنی مدح ایتمکده‌لر. اوزلرندن بچراق برقومنی کوررلر ایسه، آنلردن ایگرانمکده‌لردر.

علم، برنور اولدیغی ایچون پاکیزه‌سزلك ایله مناسبتی یوق بلکه‌بر برینه تمام خلافدر. طش باقده اولغان نظافت ونجسلکنك کوڭلگه الوغ اثری واردر. بونی ایسه هر کم اوزی تجربه ایدوب بیلور.

اوشبو سببلر ایچون، علم تحصیل ایتمکده اولغان شاکردلرگه نظافتکه عادت ایدرگه ونجسلکدن نفرت قیلورغه تیشلیدر. شاکرد چاغنده آلونغان تربیه، اوگرنلگان عادت، آدم بالاسندن آیورلماز، قبرینه قدر وارر.

تنك تیرلمکندن، تورزانلرنك قونوندن، خصوصا قش کونلرنده، مکتب ومدرسه‌ده، تن کرلنوچان، کولمك واشطان هم قارالوچان اوله‌در. اگرده بونلرغه اعتبار ایدلماز ایسه، صوکراق، تنده قچولر، قولده بتچه‌لر، کیوملرده جانوار وحشراتلر، ظاهر اولوب، اورچوب کوبایوب کیته‌در: بلکه بونلر صوکنده بعض بر خسته‌لکلر هم اوله‌در. اوشبونك ایچون هفته‌ده هیچ اولمغانده ایکی هفته‌ده برمرتبه مونچه‌غه کروب پاکلنمك. وهفته‌دن قالمای کولمك واشطانلرنی آلماشدرمق، لازم اوله‌در. اوشنداق ساچ توبنده، قولاق ایچنده، تشلرده، بارمق بوونلرنده، طرناق آستلرنده اولغان کرلرنی هر وقتده پاکلمك، طرناقنی کیسوب طورمق، تیوشلی اوله‌در.

رسول اکرم افندمز (صلی الله علیه وسلم) نك تاراغی هم کوزگیسی خواه ایوده وقتده، خواه سفرده وقتده اولسون، یاننندن آیرلماز ایدی. بوشیلر ایسه انبته نظافت ایچون ضرور اولور.

آش آشاغان صوکنده، قول وآغزلرنی صابون ایله یومق، مسواك هم استعمال ایتمك لازم اولوب، الوغ ضرورتلر اولمغانده بچراق نرسه‌لرگه بویالماز سزلق تیوشلیدر.

پاکلك

پاکلك، ایسه هر وقتده یوونوب، توزانوب طورمقدن عبارت اولمای، بلکه یوولغان وپا کلنگان نرسه‌لرنی پاکحالنچه صاقلامقدن عبارتدر، یوقسه اورده‌ك قبیلندن برطرفدن یوونوب‌ده ایکنچی طرفدن بچرانغان کشیگه پاك، دینلماز. بلکه بونداي اشلر نه‌قدر صو وصابون، اوشنداق وقت اسراف ایتمك اولغانی ایچون، بوزوق صفتلردن صانالور.

مونچه‌غه کروب پا کلنمك لازم اولور دیمش‌ایدك. تنده‌اولغان کرلرنی یبارور ایچون. مونچه‌نك فائده‌لو ایدکی شبهه‌سزدر. لـکن مونچه‌غه کرگان وقتده یالـکز یا که کشی اولسه ازار ایله اولورغه تیوشلی. چونکه کشی حضورنده عورت آچمق حرام اولدیغی کبی، کشی عورتینه کوز توشرمك هم (ضرورت اولمغانده) گناهدر.

حالبوکه، شریعت بیوردیغنی حساب ایتمگان وقتده‌ده یات کشیلر حضورنك یالانغاچ اولورغه مسلمان اولغان کشینك یوزی قزارر، انصافی ده رضا اولماز. ایمدی، حرمتلو شریعتمزنك بیوردیغنی (خصوصا بونـك کبی مشقتسز بیوردیغنی) اورنینه کیتورمای قالورغه، نیندای مسلمانك وجدانی وانصافی رضا اولور؟ !....

ابوحنیفه حضرتلری، مونچه‌غه کردکنده بر مجنون هم کلوب کرمش. مجنون ازارسز اولدیغندن ابوحنیفه حضرتلری ایکی کوزینی محکم یومش بونی کوروب مجنون‌ده «یا امام: قچان صوقرا ایدك؟» دیه صورمش. امام حضرتلری هم جوابنده «الله‌تعالی حضرتی سنك پرده‌گنی یرتقاندن بیرلو !....» دیمشدر.

ازار استعمال ایتمك شهر مونچه‌لرنده، آول وقریه مونچه‌لرنده‌ده ممکن وینگل براشدر. شاگرد وقتده بوکار عادت ایتمك تیوشلی.

بشر بن الحرث «حضرتلری بر کیمسه‌نك بایلقی یالـکز بر آلتون اولوب‌ده، مونچه‌ده آولاق یوونور ایچون، شونی ویرر ایسه، آقچه‌سینی اسراف ایتدی، دیورگه ممکن اولماز» دیمشدر. بشر حضرتلری کبی تاولـگینه ایکی کیساك! کمك آشامقنی ده اسراف دیه قورقوتقان کیمسه‌نك

بومسئله‌ده بویله‌بیان ایتمکی، اعتبارغه آلنورغه تیوشلی بر سوزدر. شریعتنك بعض برمشقتسز. لکن تیوشلی، مسئله‌لری حقنده بزده‌اعتبارسزلق شایع اولمشدر. جیولشوب ازارسز، مونچه‌غه کرمك هم بونك‌برسیدر. اما باشقه مسئله‌لر حقنده هم‌حرمت واعتبارمز لازم درجه‌سنده دگلدر. لکن بیلورمیسز بونك سببی نه‌در؟!... سببی ایسه هیچ شبهه‌یوق، بومبارك دین، بزگه آتاوبابالرمزدن‌میراث‌اولوب قالدیغیدر. اگرده‌بز، بویولنی اوز اجتهادمزنی صرف ایدوب تابقان اولسه‌ق ایدی: برحرفینی یوزآلتون حساب‌ایدر، آزغنه نقطه‌لرینه وارغانچه کمال‌شوق ومحبت‌ایله‌اداء قیلور ایدك. آدم‌بالاسی کوب وقتده‌میراث‌مالینك قدرینی بیلماز، جان تیرلرینی چقاروب تابقان دولتی برابرنده هیچ وقتده طوتماز.

بوخصوصده کوب سوزلر یازار وکوب عبرتلر کوچرر ایدك، لکن یازدقلرمز هم یتار.

اون‌اوچونچی وظیفه

(اقتصاد)

اقتصاد، طوته بیلمك دیمکدر. قولده کوبمی آزمی اولغان آنچه یا که باشقه نرسه‌لرنی، اسراف‌ایله سارانلقغه کرمای عدالت اوزرنده صرف ایتمك، فقیرلك ومحتاجلقدن‌صاقلای‌طورغان‌نرسه‌لرنك‌برسیدر. حدیث شریفده «اقتصاد اوزرنده دنیا کوتکان کیمسه‌فقیراولماز» دینلمشدر.

آشامق ایچمك، کیمك صالمق، وباشقه طورمش یورمش اسبابلرنده اعلالرنی وآغر بهالیلرنی استعمال ایتمك، هرنه قدر شریعت حکمنچه حرام دگل ایسه‌ده. «یورغانکه کوره آیاق اوزات!» سوزنچه عمل ایدلنسه، باراولغانلرنی بخشی‌غنه تربیه‌لب استعمال ایدرگه نفسنی عادتلندرلنسه، کشی قولنده اولغان‌نرسه‌لرگه‌طمع ده ایدلماز

ایدلماز، کوڭلده خوش اولور. بوقسه، قولده اولغان قدرگه رضا ولمغان کیمسه‌نڭ نفسی، بتون دنیا مالینه قناعت ایتماز، طویماز.

اقتصاد ایله عمل ایتمگان کیمسه‌هم طمعلی هم حریص (قومسز) اولور. طمع ایسه بتمای طورغان فقیرلك، دواسی تابولمغان خسته‌لك، یا که آزادلقی احتمال اولمغان اسیرلکدر. حرصنڭ صوڭی ده، خوارلق اولور. زرنوجی حضرتلری «طمعلی عالمده علم حرمتی اولماز. حق سوزنی ده سویله‌ماز» دیمشدر.

اوشبونڭ ایچون، اوزلرینڭ کوزنورلرینی توگوب، چاچك کبی گوزل وقتلرینی فدا ایدوب، تابقان علملرینی، آلغان ادب وتربیه‌لرینی، شاگردلر، طمع هم حرص کبی بوزوق نرسه‌لرگه صرف ایتمازگه تیوشلیدر. همتلی عالم طمعغه تنزل ایتماز، حریص کیمسه‌نڭ کوزینی ده توپراقدن باشقه نرسه طویدرماز.

شاگردوقتده اقتصادغه عادت ایتکان کیمسه‌لر، دنیاغه چقغان صوڭ هم اوشبو عادتلری اوزرنده اولوب. ایرکنلك و بایلق ایله عمر ایتدکلری، تجربه ایله بیلنمشدر.

هزکورلگاننی آلورغه، هرکوڭلگه کلگاننی آشار ایچارگه، کیوم صالومده قزان خلقینه ایاررگه، پادشاهلر بایلغی یتماز، شاگرد بایلغی نیچوك یتشسون؟!.... تن سلامت، جان راحت، کوڭل طنچ اولسه، شادلنوب قووانوب، تحصیلده اولورغه تیوشلی، علم اولسه کیوم تابلور.

کموش ساعتلرنی کیسه‌لرینه صالغان، زینت سوگان خاتونلر مثالنده چوقلی چلبرلرنی کوکرکلرینه آسقان، کوب شاگردلر کورله‌درکه خزینه‌لری تفتیش ایدلنسه، هیچ شی تابولمایدر. تکلفسزگنه کیوملر کیگان شاگردلر، طوغری کله‌درکه خزینه‌لری علم، ادب، انصاف، ایله طولغان اوله‌در.

اون دورتنچی وظیفه

(هنر - صنعت)

حرمتلو پیغمبرلر (علیهم السلام) حضرتلری، قول کسبلری ایله آشادقلری. واوز هنرلری ایله یاشادقلری، معلومدر. بونی ایسه اوزگز هم کتابلرده اوقوب بیلورسز، یا که اوقوب بیلگاندرسز.

اوزمزنك پیغمبرمز محمد (صلی الله علیه وسلم) حضرتلری، بو مرتبه‌ده اولغان عزت وحرمتی ایله، چیتکلرینی، باشمقلرینی، یامار، یورت خدمتلرینی قیلور، سفرنك آش پشروچی صحابه‌لرگه (کشی اشلگان وقتده تیلك طورغه یاراتمایمن). دیه، اودونلر جیوب (قوری اولن وقورایلر) کیتورر ایدی.

هنرسزلك سببندن آدم اوغلی، دنیاده طورمق ایچون دگل، بلکه جانندن بوش قالغان قالوبنی، صاقلار ایچون هم چاره بوله آلماز!....

هنر ایله کسب، فرضلرنك صوگنده فرض بر اشدر. هنرچان کیمسه، کشی قولنده اولغانغه طمع ایتماز. اوزینی واهلینی راحت راحت طویدرر، چیتلردن صورارغه‌ده محتاج اولماز.

رسول اکرم افندمز (صلی الله علیه وسلم) حضرتلری «اوزینك قول کوچی ایله تابقان مال مرتبه‌سنده خیرلو مالنی هیچ کیمسه تابا آلماز. الله تعالی‌نك پیغمبری داود (علیه السلام) ده، اوزینك قول کوچندن تربیه‌لنور ایدی (*)» دیمشدر.

مأمون خلیفه: «کشی، یا مأمور، یاسوداگر، یاهنرچی، یاایگنچی اولسون! بوندن باشقه‌لر آدملر اوستینه یوك اولورلر» دیمشدر.

بعض کیمسه‌لر «دنیانك طورمشی علم هم کسب ایله اولور. اگرده

(*) صحیح البخاری. جزء ٣ صحیفه ٩.

بن

بن، توکل ایله زهدلکنی اختیار ایتدم، دیه علم ایله کسبنی قویار ایسه نادانلق ایله طمع چوقرینه دوشوب هلاك اولور » دیمشلر.

عمر (رضی الله عنه) حضرتلري «ای الله! بکا رزق ویر! دیه، ایوده تیك یاتمه‌کز ! بلمایسزمی؟ کوکدن آلتون‌ده یاوماز کموش‌ده! »

ودخی: «بر کیمسه‌نی کوروب بخشیغنه اخلاص قویام، لکن هنری یوق ایدکنی بیلور ایسه‌م اخلاصمنی آلام» دیمشدر. « قرآن شریفنی آچوب قویام‌ده، کون اوزون اوقیم» دیکان بر کیمسه‌گه حسن‌بصری حضرتلری: «قرآننی ایرته هم کیچه‌ده بر مقدار اوقوسه‌ڭ یارار، کوندزده کسب ایت!» دیمشدر.

زمانه‌لرنده، خصوصا مملکتلرنده خلقدن آیرلوب، قبرلرده، تاو تاش آره‌لرنده، پرده‌لنوب. قاچوب عمر ایتمك ممکن اولدیغی حالده مرتبه‌لری الوغ اولغان اسلام عالملری، همیشه صنعت اهلینی وهنرلی کیمسه‌لرنی مدح ایدرلر، واوزلری هم همیشه خلقغه کوچرگچ اولوب، کسب واش ایله مشغول اولورلر ایدی. یالقاولق وهنرسزلك، کشی قولینه قاراب طورمقلق، بیك نچار خلق ایدکنی دنیاغه فاش ایدرلر ایدی ایمدی، بزنك بوزمانمز، خصوصا بو مملکتمزده، کسب وصنعتسز، برساعت یاشامق ممکن دگل ایدکی معلومدر، مال وبایلقغه محتاجلق‌ده کاملدر، شول جهتدن تمام محبت ولذت ایله کسب اینمك، اوستمزده الوغ بورج اولسه کرك.

مال اولور، دولت تابلور ایسه ضرر ایتماز: الله تعالی حضرتینه، مال حسابینی ویرمك کیم بیلور؟ بلکه فقیرلك حسابینی ویرمکدن ینگل اولور. دشمنلرغه دولتنی میراث قالدروب کیتمك دوستلرغه محتاج اولوب، یوز قزارتوب یورمکدن بخشیراقدر.

بایلق ایله صدقه واحسان ایدلنور، مدرسه ومکتب بنا قیلنور، شاگرد ومعلملر تربیه ایدلنور، دین وشریعت یولینه ویرلور، اما فقیرلك ایله نیندای ایزگولك تابلنور؟!..

(شاکردلك آدابی) ٣

پاراخود تیموزیوللر، تلغراف وتلیفونلر. ماشینه والکتریقلر، عالمنی شول قدر باشقه لندردیلرکه، بیان قیلورغه قلمنك کوچی یتماز. بشیوز یل مقدم وفات اولغان بابالرمز، ممکن اولوب ده (بلغار) یاکه (قزان) مقبره سندن طوروب، دنیاغه کیروقایتوب کیلسه لر ایدی، اوزلری آیرلغان دنیاغه تمام باشقه اولغان ایکنچی دنیا کلدکنی اعتقادایدرلرایدی

بوسوزلردن مقصود ایسه: شاگردلر، آخرت ایچون دین علمینه ، دنیا ایچون هنرعلملرینه محبت ایدوب باررغه، تیوشلی ایدکنی بیان ایتمکدر.

شاگردلك زمانه سینك جمله ساعتلری ودقیقه لری، تحصیل ایله اوتماز. بلکه بعض بربوش کونلر حتی که بوش آیلر اولنور. اگرده اوشبو وقتلرده بعض برمناسب هنرلرنی اوشنداق حاجت اوتار قدر اولسه ده روس لسانینی، اوگرنولنور ایسه فائده سز اولماز. هنر آشارغه صوراماز، آشارغه ویرر، دین علمندن باشقه آخرت. هنردن باشقه دنیا، توزوك اولماز. امادنیاسی توزالمگان کشینك آخرتی هم توزالمگانی ده خاطردن چقماسون!... «گویا ایرته گه اوله چك کبی آخرتك ایچون عمل ایت! بك یل طوره چق کبی دنیاك ایچون عمل ایت!» دیگان سوزنك برحرفی یوز آلتوندر.

کیله چك کونلرگزده بلکه بوسوزلر کرك اولور دیه، سزگه بوکوندن سویلاب قویدق. قولاقغه کرگان سوز، تیز اولمازسه ده بروقتده کوکلگه هم کرر.

اون بشنچی وظیفه

(حسن خلق)

کورکام خلق (حسن خلق) نك بخشی ایدکینی؛ کورکام خلقلی اولورغه تیوش

تیوش ایدکینی، بتون دنیاده اولغان عقللی کیمسه‌لر، هر وقتده اقرار ایتمکده‌لردر. بوخصوصده ایتولگان سوزلر، یازلغان کتابلرنك صان وحسابی یوقدر.

اوشبو شاگردلك کونلرکزده، (انشاء الله تعالی) اخلاق درسلری اوقومقده درسز، اوقومق الوغ غنیمت، اوقوب بیلگانلر ایله عمل ایتمك زور بخت وفضیلتدر. شونك ایچون، اوقوغان صوڭ عمل ایتمك اجتهادنده اولورغه تیوشلیدر.

رسول اکرم افندمز (صلی الله علیه وسلم) حضرتلرینك کورکام خلق خصوصنده «آدملرنی مالکز ایله رضا قیلورغه قدرتکز یتشماز، لکن خلقکز ایله رضا قیلورغه طرشوکز!» دیگان سوزندن باشقه بر سوزی اولماسه ایدی، کورکام خلقنك شرافتینی اثبات ایچون بزگه یتار ایدی. حالبوکه بونك قبیلندن دخی نیچه ونیچه وعظ ونصیحتلر ایتمشدرکه جمله‌سی حدیث کتابلرنده یازلمشدر. رسول اکرم افندمزنك اوز خلقینك نه روشده اولدیغنی، سیر کتابلرندن کوروب آڭلامق، بزنك ایچون الوغ درس وبهالی عبرتدر.

تاش یوره‌کلر، قاره کوڭللر، کورکام خلق حضورنده یومشارلر، اطاعت قیلورلر. دشمن هم دوستنی رضا ایچون کورکام خلقدن اوتکن قورال دنیاده یوقدر.

اوشبونك ایچون بوفضیلتلو اولغان، کورکام خلقنی شاگردوقتنده عادت ایدرگه تیوشلی. کوب عیب اشلر اولنور. نادان کیمسه‌لرده اولدیغنده آز عیبلرده کیچلنماز، اما بوزوق خلق اولور ایسه هیچ عفو اولنماز.

کیله‌چك عمرلرکزده، کرك الوغ عالم، کرك مشهور بر محرر (یازوچی)، کرك ماهر سویلاوچی (خطیب)، کرك سوداگر، کرك باشقه، الحاصل ایستسه‌کز کیم اولسه‌کزده اولوکز. لکن حسن خلقدن برقارش چیتکه

چقماگز !.... حسن‌خلق ایله آز علم‌ده کوب، قسقه‌عمرده اوزون، اولور.

تقوالق، اشده سوزده راستلق، صبر اینمك، ثباتلی اولمق، تواضعلی اولمق، یالونمق(تملق)، هر اشده کیگاش اینمك،سلامتلکنی صاقلامق ایچون‌اعتبارلی اولمق،جمله‌سی کورکام خلق‌اولوب،خصوصا شاگردلر ایچون کرکلودر.

اوقومقده اولغان کتاب وفنلرندن، اوشنداق معلم واستاذلرندن یالقمای واخلاص آلمای، همیشه راحت‌راحت، اجتهاد ایتمك‌لازمدر. اوشنداق دنیا مشقتلری طوغری کلدکنده آرتق قایغورمای، صبر قیلورغه، اشلرنی الله‌تعالی‌گه تابشروب، اوز اوزینی‌یورته بیلورگه تیوشلیدر. برعقللوکیمسه‌دن: «بهادر (باتور) کیم؟» دیه‌صوردقلرنده «برساعت صبر قیله آلوچی!» دیه جواب وبرمشدر.

ایمدی، برساعت صبر ایتکان کیمسه بهادر اولور ایسه، نیچه آی ونیچه یللرغه صبر ایدوب، همیشه تحصیل‌یولنده یورگان شاگردلرنی مدح ایدرگه سوز تابولماز.

علم ، آدم بالاسی ایچون‌الوغ‌سعادت اولورایسه،البته‌محنتسز ومشقتسز حاصل اولماز. مقصودلرغه محنت کوپری آرقلی بارلور. لکن شاگردلك‌محنتلری،باشقه‌لرغه‌قیاس ایدلماز.شاگردلك‌محنتلر ینه راحتلرطوتاشوب کلمکده ایدکنی صبر ایدوچیلر تجربه ایدرلر.وقتی اوتکان صوڭ شاگردلك محنتینی فکرلب، شادلنمغان هم شول‌کونلرنی صاغنماغان کیمسه اولماز.

تقوالق، (گناهدن صاقلانمق) آدم، بالاسی خصوصا شاگردلر ایچون، امثالی اولمغان بر زینتدر. هر ایزگولك، تقوالق ایچون اولور. تقوالق هر یخشیلقنك نیگزیدر، تقوالق ایله تحصیل‌ایتکان علم فائده‌لو ومبارك اولور.

اوّلگی

اوّلگی زمان شاکردلری ، غیبت سویله‌مازلر ، سوز بورتمازلر ، کشیدن مسخره قیلمازلر، کوب آشامزلر، کوب یقولامازلر، حتی که بازارنرسه‌لرینی تناول اینمازلرایدی. فاسقلر ایله‌قاتشمازلر، فرض، واجب، سنتلرگه رعایت ایدرلر، دنیا وآخرت کرکلری خصوصنده دائم الله‌تعالی گه دعاده اولورلر ایدی .

کرگان یولده ثباتلی ، تحصیلگه مانع اولغان نرسه‌لرگه قارشو طوررغه قدرتلی ، اولمق ، شاگردلکنک شرطندندر .

تواضعلی اولوب ، لازم وقتده حتی که یالونمق هم شاگردلر ایچون تیوشلیدر. آرتق یالونمق (تملق) ، هر وقتده نچار خلق اولدیغی حالده ، علم ایستمك خصوصنده اولغانی گوزلدر .

الوغ وکچوك اشلرده، استاذلرغه کیگاش‌ایتمك، وآنلر طرفندن کوسترلگان یول ایله یورمك لازم اولور. عقل وبیلمکده رسول‌اکرم افندمز حضرتلرندن آرتق کشی‌اولمادیغی حالده، مشورت ایتمك‌ایله بیورلمش ایدی. شونك‌ایچون حتی که‌یورت کرکلرنده صحابه‌لرگه‌کیگاش قیلور اولمشدر. علم‌تحصیل ایتمك، اشلرنك الوغسی ومقصودلرنك‌ده الك عزیزیدر. بونك الك کچکنه حساب ایدلگان نقطه‌لرنده‌ده، عقل اهللرینه، خصوصا معلم‌واستاذلرغه‌مشورت ایله‌عمل ایتمك‌تیوشلیدر. شاکردینك مشورت ایدوندن هیچ کیم تارلماز. مصلحت اولمغان نرسه‌نی تلقین ایتمك احتمالی‌ده استاذده اولماز .

کورکام خلق طوغروسنده‌سوز کوب اولور، لکن‌شاگردلرایچون بیك کرك اولغانلرینه بز، بورساله‌نك باشندن آخرینه‌قدراولغان سوزلرمز ایله اشارت ایتدك .

کیسه ویانچقلرده ، آلتون کموش اولمغانلق، عارلك‌یاکه بلا وقضا دگلدر، لکن کوکللرده، حسن‌خلق ایله علم اولمغانلق هم عارلك هم الوغ بلا حساب ایدلنور.

الله‌تعالی حضرتی جمله‌مزگه ، هر وقتده تقوالق ، رضا هم آچو وقتلرنده درست وطوغری سوزلیلك، بایلق وفقیرلك وقتلرنده ثبات وصبرلیلق احسان ایتسون !

آخری جنت اولور ایسه، نه اولسه‌ده خیر ؛ آخری تموغ اولور ایسه نه اولسه‌ده شر (یاوز ویات)در. جنتدن باشقه اولغان نعمت نه اولسه‌ده نعمت دگلدر ؛ اوتدن باشقه اولغان نیندای گنه آورلر اولسه‌ده یگلدر. اوزعیبی ایله شغللنگان کیمسه کشی عیبینی کوررگه وقت تابماز ؛ الله‌تعالی‌نك قسمتینه رضا اولغان کیمسه، دنیا ایچون قایغورماز. کشی پرده‌سینی یرتقان کشینك اوز پرده‌سی یرتلنور . کشی ایچون قازوغان چوقرغه اوزی توشمای قالماز . اوز خطاسینی اونودوچی ، کشی خطاسینی کوروچان اولور . عقلینه اشانغان کیمسه یاگلشور . تکبر کشی خوار بولور. فقیرلکنك زینتی صبر، بایلقنك زینتی شکردر. سلامتلك بایلق ، ادبلیلك کمال ؛ توبه ایتمك سعادت ، کورکام خلق بخشی ایبلشدر .

(بتدی)

« شاگردلك آدابی » رساله‌سینه
(ذیل) در

بورساله‌ده، اسملری مذکور اولغان حرمتلو ذاتلرنك قسقه‌چه ترجمه‌لری:

١) محمد (صلی الله علیه وسلم) ابوالقاسم بن عبدالله بن عبدالمطلب بن هاشم مکه شهرنده دنیاغه کیلوب قرق یاشنده وحی ایله مشرف اولدی. اون اوچ یل صوڭنده مدینه‌گه هجرت ایتدی. آنده اون بریل طوروب (٦٣) یاشنده وفات اولدی.

قولمزده اولغان تقویملر کوستروینه بناءً، دنیاغه کیلوی شهر ربیع الاوّلنك (٩) نچی دوشنبه کون، تاریخ میلادی ایله (٥٧١) آپریل فرنکی (٢٠) سینه طوغری کله‌در (٦٢٢) میلادیده سنتبر (٢٠) دوشنبه کون، ربیع الاوّل (٨) نده، قباغه، سینتبرنك (٢٤) نده، ربیع الاوّل (١٢) ده جمعه کون مدینه‌گه کروب، اولگی جمعه نی اوقومشدر. بووقتده، فرنکی ایله رومی حسابلرنك آیرمه‌سی یالگز اوچ کوندن عبارت اولدیغی سببلی، رومی کونلرنی بیلمك هم یکللدر.

ا

٢) ابوبکر الخوارزمی محمد بن عباس. آتاسی مشهور مؤرخ ابوجعفر محمد بن جریر الطبری ایله برطوغمه‌در. شعر وعلم انشاده زمانه‌سینك فریدی ایدی. (٣٨٣) یلده (٦٧) یاشنده، (نیسابور) شهرنده وفات اولدی. رساله‌لری، (١٣٩٧) ده استانبولده (١٨٩١) م ده (بومبای) ده باصلمشدر. بونك رساله‌لرینی، بدیع الزمان الهمذانی رساله‌لرندن گوزل ایدی، دیه مدح ایدوچیلر واردر.

٣) ابوحنیفه نعمان بن ثابت، حنفیه مذهبینك امامیدر. کوفه شهرنده دنیاغه کیلوب، (٦٥) یاشنده (١٥٠) هجرتده (٧٦٧) م ده وفات اولدی. حماد بن سلیمان حضورنده اون سکز یل علم ایله شغللندی.

اوتكن عقللى، زيرك. كوركام يوزلى خوش مجلسلى، كوب سوزلى، ينگل صحبتلى، تكلفسز اولمشدر. اگرده فقه ده امام اولميه ايدى، بوزيرا كلكى ايله بر الوغ حكيم اولغان بولور ايدى، ديه مدح ايدوچيلر واردر. (الفقه الاكبر) ايله (الوصية) اسملو رساله لرى (دهلى) شهرنده (٢٤٤) بيت اوزرنده (١٨٩٠) م ده طبع اولندى. علم صرفده (المقصود) اسملو رساله هم بوكا منسوبدر.

٤) ابوزيد عبيدالله بن عمر بن عيسى (*) الدبوسى. حنفيه مذهبنده قاضى هم الوغ امام ومعتبر برمصنف ايدى. علم اخلافنى دنياغه چقاروچى اوشبو ذاتدر. (٤٣٢) ده بخارا شهرنده وفات اولدى.

٥) ابويوسف يعقوب بن ابراهيم بن حبيب الانصارى. ابوحنيفه نك عالم شاگردى ومذهبينى دنياغه نشر ايدوچيسيدر. كوفه شهرنده دنياغه كلمش ايدى. امام احمد بن محمد بن حنبل ويحيى بن معين كبى الوغ عالملر كنديسينه شاگرد اولمشلردر. (١٨) يل طوتاش، مهدى، هادى، رشيد، خليفه لر عصرنده قاضيلق خدمتنده اولدى. (١٨٢) هـ (٨٩٨) م ده بغدادده وفات اولدى. (كتاب الخرج) اسملو اثرى (١٣٠٢) ده مصرده طبع اولنمشدر.

٦) اعمش ابومحمد سليمان بن مهران. كوفه شهرنده الوغ عالملرك برى ايدى. صحابه لردن انس بن مالك حضرتلرى ايله صحبت ايتمشدر. (٧٨) ياشنده (١٤٨) يلنده وفات اولمشدر.

ب

٧) بشر بن الحرث. علماى كرامدن بو اسمده ايكى كيمسه واردر. بريسى: بشر ابونصر بن الحرث بن عبدالرحمن الحافى در. صالح ومتورع بر ذات اولمشدر. بغدادده طورمشدر. سرى سقطى بوندن روايت

(*) بو كيمسه نك ترجمه سنده، فضل مرجانى، ابوزيد عبدالله بن عيسى بن عمر ديه يازمشدر.

ايلمشدر

ایلمشدر . (٧٢) یاشنده ، (٢٢٦) ده وفات اولدی. ایکنچیسی: بشر ابوعبدالله بن‌الحرث بن‌اسد المحاسبی‌در . تصوفده امام ایدی جنید بغدادینك استاذیدر . (٢٤٣) ده وفات اولمشدر .

ج

٨) جمال‌الدین محمد بن صفتر الافغانی . کابل توابعنده (اسعد آباد) قریه‌سنده دنیاغه کلمشدر . (١٨) یاشنده علوم شرعیه هم علوم عقلیه‌نی تمام‌تحصیل ایدوب ، الوغ عالملر زمره‌سینه کرمشدر. شیخ جمال‌الدین نادر عالملرنك‌برسی اولوب، اسلام‌ملتینك اسمینی‌عالی قیلورغه سبب اولمشدر. عقلی کامل ، علمی اساسلی ایدکی ایله مشرق ومغرب‌افاضلی‌اعترافی‌ایتمشلردر. هندستان،حجاز، عجمستان، اوروپا مملکتلرنده سیاحت ایتمشدر، برقدر زمان پیطربورغده هم قالمش ایدی. صبر ایله شجاعتده امثالسز اولوب ، غایتده عالی فکرلی دنیاغه التفاتسز، متقی وعفیف‌برذات ایدی،دیورلر .بتون‌مقصودی، اسلام خلقی آره‌سینه‌علم ومعرفت‌نشر ایتمك، عالی‌فکرلر تلقین‌ایدوب، کوکللرنی نورلاندرمق، اولمشدر. اوشبو فکراوزرنده ثابت اولوب عمرایتدی، اوشبو فکری ایچون شهردن شهرگه سورلدی (نفی‌ایدلدی) اوشبو فکری برکاتنده ذولتلردن دولتلرگه، وزیرلرگه، حتی‌که پادشاهلرغه حرمت‌ایله چاقرلدی، اخیرنده اوشبو فکری اوزرنده‌د نیادن اوتدی دیورلر. (٦٠) یاشنده (١٣١٤) ھ (١٨٩٧) م ده استانبولده وفات اولدی. (رد الدهریین) اسملو رساله‌سی (١٣٠٣) ده بیروتده، (١٣١٢)ده قاهره‌ده طبع اولندی . (تتمة البیان فی تاریخ الافغان) نام اثری (٤٥) بیت اوزرنده مصرده باصلندی.

ح

٩) حسن ابو سعید بن ابی الحسن یسار البصری تابیعینلرنك

فاضللرندندر. حضرت عمر (رضی الله عنه) زمانه‌سنده دنیاغه کلمش ایدی. عالم، عامل، زاهد، فصیح، بر ذات اولمشدر. (۸۹) یاشنك (۱۵۱) ده وفات اولدی.

۱۰) حسن ابو علی بن زیاد اللؤلؤی. ابوحنیفه حضرتلرینك شاگردی ایدی. امام شافعی ایله بر یلده (۲۰٤) ده وفاتدر.

۱۱) حماد ابو اسماعیل بن سلیمان. ابو حنیفه حضرتلرینك استاذیدر. انس ابن مالك هم ابراهیم النخعی دن روایت علم ایتمشدر. (۱۲۰) ده وفات اولدی.

خ

۱۲) خلیل ابو عبدالرحمن بن احمدی الفرهودی البصری. لغت ونحو علملرنده استاذدر. عروض علمینی باشلاب دنیاغه چقاردی. امام سیبویه، بونك شاگردی ایدی. «باشقه عالم کورمگان کشی اوز علمینك خطاسینی آکلاماز» دیور ایمش. خلیل حضرتلری حکیم، زاهد، قناعتلی، عبرتلی سوزلی، اولمشدر. اثرلی اشعاری کوبدر. برتین باقر آقچه‌سی اولمای، بصره شهرنك برقامش صالاشده طورمشدر. حالبوکه بوندن آلغان علم سببلی شاگردلری الوغ مرتبه وزور بایلقلر تحصیل ایتمشلردر. فارس امیری سیلمان بن حبیب، وظیفه تعیین ایدوب بالالرینی اوقودرغه چاقرمش ایسه ده، قبول ایتممشدر. یاننك اولغان برا کمك کیسا گینی کوستروب «دنیاده طوردیغمده انشاءالله بو اکمك کیسا گندن آیرلمام» دیمشدر. (۱۷۰) ده بصره یاقیننك وفات اولمشدر. لغتده اولغان (العین) اسملو کتاب بونك اثریدر. لکن بو صوك زمانلرده کوب اجتهاد ایله ازلب همیشه ده بو کتابنی تابا آلمامشلردر.

ز

۳) زرنوجی برهان الدین (برهان الاسلام). آلتنجی یوز علماسندن اولوب، هدایه ایاسی علی بن ابی بکر بن عبد الجلیل الفرغانی المرغینانی نك شاگردیدر

شاگردیدر. تعلیم وتعلم حقنده «تعلیم المتعلم طریق التعلم» اسملو کتابی، زیاده مقبول ومشهوردر. اوزی یازغان نسخه‌سی بوکونده (پاریژ) کتبخانه‌سنده ایدکی روایت ایدلنه‌در. لاتین لسانینه هم ترجمه ایدلمشدر. اوشبو ترجمه‌سی ایله برابر (۱۸۰۹) ده (رالاندو) اسملو کیمسه اجتهادی ایله (اوترخت) شهرنك طبع ونشر اولنمشدر. (۱۲٦۰) ده هندده (مرشدآباد) شهرنده (۱۸۳۸) م ده (لیپسیغ) ده (۱۳۰۱) ه ده مصر واستانبولده هم طبع اولندی. بو اثر، زیاده مبارك وخوش بر کتاب ایسه ده، مملکتمزده نا اهللر قولنده استعمال ایدلمکده‌در. ترجمه ایدرگه قصد هم ایتمش ایسه‌مده، اصل کتابده اولغان لذتنی صاقلاب، ترجمه ایدرلك بضاعتدن محروم اولدیغم ایچون، بو فکرنی قویدم. شویله اولسه‌ده «شاگردلك آدابی» نام اثرده، کوبرك استفاده‌م اوشبو اثردن اولمشدر.

١٤) زید بن ثابت ابوخارجة الخزرجی الانصاری. اصحاب کرام جمله‌سندندر. افندمز رسول اکرم (صلی الله علیه وسلم) نك یازوچیسی ایدی. قرآن شریفنی رسول اکرم گه اوقومشدر. ابوهریره، ابن عباس، حضرتلری اوشبوذاتنك شاگردلرندندر. (٥٦) یاشنده (٤٥) یلده وفات اولدی.

س

١٥) سدید الدین الشیرازی.

١٦) سفیان ابو عبدالله بن سعید الثوری، مجتهدلرنك برسی اولوب، جنید حضرتلری، بونك مذهبنده ایدی، حدیث وباشقه علملرده درجه‌سی بلند اولمشدر، کوفه شهرنده دنیاغه کلوب (٦٦) یاشنده (١٦١) سنه‌ده وفات اولمشدر.

ش

١٧) شعبی ابو عمرو عامربن‌شرحبیل (شراحیل). کوفه شهرنده طوروب (٨٤) یاشنك (١٠٤) یلنك وفات اولدی. بشیوز صحابه‌نی کورگان بر عالم ایدی. عبدالملك بن مروان طرفندن قیصرغه ایلچی اولوب وارمشدر. کند یسندن کوب مزاح ولطیفه‌لر کوچرلمشدر.

١٨) شمس‌الائمة عبدالعزیزابومحمد بن‌احمد بن نصرالحلوائی. حنفیه مذهبنك بیك معروف بر امامدر. حدیث علمینی وحدیث علماسینی زیاده حرمت قیلورایدی. (٤٤٨)ده یاکه صوكراق، بخارا شهرنده وفات اولمشدر.

١٩) شمس‌الائمة محمد ابو سهل بن احمد السرخسی. شمس‌الائمة الحلوائی نك شاگردی ایدی. نیچه جلدلراولغان(المبسوط) اسملوکتابینی، محبوس حالنك، هیچ کتاب قارامای، یالکز کوکلدن یازمشدر. (٥٠٠) حدودنده وفات اولدی.

ع

٢٠) عبد الله ابو العباس بن عباس بن عبد المطلب. عالم صحابه‌لردن اولوب، حدیث علمنك، تفسیرده، اشعار واخبار حفظنك، عصرینك فریدی ایدی. رسول اکرم وفات اولدیغنده (١٣) یاکه (١٥) یاشنده اولمشدر، خلفاء عباسیه، اوشبو ذاتنك نسلندندر. (٧٠) یاشنك (٦٨) سنه‌سنده (طائف) شهرنده وفات اولدی. کندیسندن روایت ایدلگان تفسیرلر جمع اولنوب، کتاب شکلنده ترتیب ایدلمشدر. بو کتاب (تفسیرابن‌عباس) دیمکله معروفدر. بومبای شهرنك (١٢٨٠) هـ ده بولاقده (١٢٩٠) هـ ده طبع اولنمشدر.

٢١) عبدالله ابو عبدالرحمن بن مسعود. مقدم ایمانغه کیلگان‌هم علم ایله معروف اولغان صحابه‌لردندر. ایکی مرتبه حبش مملکتینه هجرت ایدوب

ایدوب، بدر، احد، خندق، صوغشلرنده هم اولنمشدر. کندیسنه افندمز رسول اکرم (صلی الله علیه وسلم) جنت ایله سونچ ویرمشدر. (٦٠) یاشندن اوزوب، (٣٢) یلنده مدینه ده وفات اولوب بقیعده مدفون اولدی.

٢٢) عبدالله ابو عبدالرحمن بن المبارك المروزی. حدیث علماسینك الوغلرندندر. ابو حنیفه حضرتلرینه هم شاگرد اولمش ایدی. علم، فضل، زهد، صلاح ایله مشهور اولمشدر. عبرتلی سوزلری، نصیحتلرنی مشتمل اشعاری واردر. (٦٣) یاشنده (١٨١) هجریه ده وفات اولمشدر. کندیسی ترك نسلندن ایدی.

٢١) علی ابو الحسن بن ابی طالب بن عبد المطلب (رضه). رسول اکرمنك، قزی حضرت فاطمه نی نکاح ایدوب، کیاوی ایدی. جنت ایله سونچ هم ویرلمشدر. حضرت عثمان بن عفان وفات اولدیغی صوکنده، (٣٥) نچی یلده خلیفه اولدی. عبدالرحمن بن ملجم المرادی دیگان کیمسه، (٤١) سنه سی شهر رمضان (١٧) نچی کون ایرته نمازنده قلچ ایله جراحت ایتمشدر. ایکی کون طوروب وفات اولدی. شجیع، عالیجناب، مرحمتلی، عقللی، تدبیرلی، درست سوزلی، آچیق یوزلی لطیفه لی سوزلی، فصیح هم بلیغ اولمشدر.

٢٥) عمر ابو حفص بن الخطاب بن نفیل. جنت ایله سونچ ویرلگان صحابه لردن اولوب، ایکنچی خلیفه ایدی. (٢٣) سنه سنده ذوالحجه اخیرنده، ایرته نمازینه وار دیغنده ابولؤلؤ فیروز اسملی بدبخت طرفندن خنجر ایله اورلوب مجروح اولمش ویکرمی دورت ساعت صوکنده وفات اولمشدر. عابد، مرحمتلی، تواضعلی، اقتدارلی، عادل، همتلی، اولمشدر. قزی حفصه رضی الله عنها رسول اکرمنك نکاحنده ایدی.

ف

٢٦) فخر الدين القاضي.

م

٢٧) مالك بن انس بن مالك بن ابي عامر المدني. علم حديثك استاذ ومالكي مذهبينك امامي ايدي. مدينه شهرنك دنياغه كيلوب (٨٥) ياشنده (١٧٩) هـ (٧١٦) مده هم مدينه‌ده وفات اولدي، قبري (بقيع)ده‌در. مذهبي ايسه مغرب طرفنده مشهوردر. امام شافعي، سفيان ثوري، عبدالله بن المبارك، عبدالرحمن الاوزاعي، ليث بن سعد، محمد بن الحسن الشيباني نك استاذي وابو حنيفه نك دوستي ايدي. حديث علمنده اولك تصنيف ايدلگان «الموطأ» مجموعه‌سي اوشبو ذاتنكدر. (١٢٩١) ده (دهلي) ده (١٢٨٠)ده (تونس)ده (١٨٨٩) مده هندستانك (لاهور) شهرنده (١٢٨٠) هده قاهره‌ده طبع اولندي.

٢٨) مالك بن دينار. بصره شهرنده زاهد، عالم، ومحدث بر ذات اولوب، علمندن كوب فائده آلورلر ايدي.

٢٩) المأمون ابو العباس عبدالله بن هارون الرشيد. عباسي خليفه‌لرينك عالمي وعلمگه هم محبتليسي ايدي. بونك زمانه‌سنده (بغداد)غه هر طرفدن ادبا وفضلا جيولدي، بغداد علم شهري اولدي، يانده هر وقتده علم وفضل اهلي بولندرر وآنلر ايله بحث ايدشور ايدي. (٢٠) يل خليفه اولوب. (٤٩) ياشنده (٢١٨) هـ (٨٣٣) مده وفات اولدي. قبري (طرسوس) شهرنده‌در.

٣٠) مجاهد ابو الحجاج المكي. تابعيندن وتفسير علماسندن حرمتلو بر ذاتدر. عبدالله بن عباس حضرتلرندن تحصيل ايدوب، حضورنده قرآن شريفني يكرمي مرتبه‌دن آرتق اوقوب چقمشدر. قرآن شريفده اولغان مشكللرني هم جمله‌سيني صوروب وبيلوب اوتمشدر. نماز ايچنده سجده‌ده وفات اولمشدر. ياشي (٨٠) ده ووفاتي (١٠٣) ده‌در،

٣١) محمد ابوعبدالله بن اسماعيل البخاری. حدیث علمنده علامه‌در. علم تحصیل ایتمك ایچون مصر، شام، خراسان، حجاز ولایتلرینه سفر ایتمشدر. تصنیف ایتکان کتابلرینك الڭ مشهوری. علم حدیثده (جامع الصحیح) اسملو اثریدر. حدیث علمنده الڭ اشانچلی ودرست کتاب اوشبوجامعدر. مصنفنك اوزندن توقسان بیك ذات بوکتابنی اوقوب روایت ایلمشدر. کندیسی اون ایکی یل عمرصرف ایدوب، کوبینی‌ده حرم شریفده رسول اکرمنك قبری حضورنده یازمشدر. هر زمانك علماسی اوشبو کتاب ایله الوغ شغلده اولوب، یازلغان شرح وحاشیه‌لری، حساب خارجنده‌در، وهر مملکت علماسی، بوکونده‌هم شاگرلرینه اوقوتمق حقنده کوب اعتناء ایتمکده‌لردر. مگرده فضیلتدن محروم کیمسه‌لرگه بومبارك کتابنی اوقومق ویاکه اوقوتمق میسر اولماز. — (١٢٩٢) ده سکز جلد اوزرنده بولاقده (١٣١٣) ده دخی سکز جلد اوزرینه بولاقده (١٨٦٨) ده اوچ جلد اوزرنده یاوروپاده (لیدن) شهرنده، اون جلد اوزرنده (١٢٣٩) ده قاهره‌ده، دورت جلد اوزرنده (١٣٠٩) ده قاهره‌ده. (١٣١٥) ده سکز جلد اوزرنده ذهنی افندی تصحیحیله استانبولده طبع اولنمشدر.

٣٣) محمد ابوعبدالله بن الحسن بن فرقد الشیبانی. ابوحنیفه‌نك شاگردیدر. علم حدیثنی مسعر بن کدام، سفیان ثوری، مالك بن انس، اوزاعی، ابویوسف القاضی‌دن روایت ایلمشدر. کندیسندن محمد بن ادریس الشافعی وغیرلر روایت ایده‌در. امام شافعی حضرتلری «محمد بن الحسن‌دن عقللی کیمسه کورمادم» دیمشدر. (١٨٩) هـ ده (ری) شهرنده وفات اولمشدر. حدیثده اولغان «الموطأ» اسملو کتابی مشهوردر. هندستانده (لودیانج) شهرنده (١٢٩١) ده طبع اولندی. ابوالحسنات محمدعبدالحی اللکنوی تصحیح ایتکان نسخه‌سی اوزبنك هم حاشیه‌سی ایله (عظیم آباد) شهرنده (١٢٩٨) ده وصوکره

(١٣٠٦) ده ایکی مرتبه طبع اولنمشدر. امام محمدنڭ اوشبو اثری امام مالكدن روایت ایتکان نسخه‌سی اولسه‌ده، بعض اورنلرنك اوز سوزینی هم درج ایتدکندن وبعض روایتلرده‌هم باشقه‌راق یازدیغندن، باشقه موطألرغه فی‌الجمله مخالفتی واردر. فقه‌ده اولغان (الجامع الصغیر) کتابی بولاقده (١٣٠٢) ده طبع اولمشدر.

(انتهی)

321

طابع وناشرلری:

„ابراهیم ادریسف وشرکاسی“

قزان — اوفا